

Den germansk-doriskes slægtskabsmyte¹

Bjørn Paarmann

Adolf Hitler kunne godt lide at høre sig selv tale, skrev hans rustnings- og krigsminister Albert Speer i sine erindringer; uanset hvor han opholdt sig, men særligt i tehuset i Berghof, Hitlers schweizerhytte i de bayerske Alper, og i de militære hovedkvarterer Wolfsschanze i Østpreussen (i dag Polen og Werwolf i Ukraine) plejede han at begynde sine taffelmonologer, som Speer kaldte dem, mens medlemmerne af inderkredsen forsøgte at skjule deres kedsomhed.² Speer, der overraskende slap med tyve års fængsel ved Nürnbergprocessen, fortalte eftertiden om et af de tilbagevendende temaer:

For Hitler betød grækernes kultur den højeste perfektion på alle områder. Deres livs-syn, som det f.eks. kom til udtryk i arkitekturen, var 'friskt og sundt'. (...) Med grækerne mente han dorerne. Naturligvis var der tale om den antagelse, som blev næret af hans tids lærde, at den doriske stamme, som var indvandret fra nord, var af germansk oprindelse, og at dens kultur derfor ikke hørte til Middelhavsverdenen.³

Taffeltalerne ville være glemt, hvis ikke Martin Bormann, leder af nazipartikontoret og Hitlers personlige sekretær, tidligt havde sørget for, at de blev stenograferet på stedet og transskriberet i to kopier. Den ene kopi overlevede de allieredes bombardement af Tyskland og blev udgivet for første gang af den engelske historiker Hugh Trevor-Roper

-
1. Det er almindeligt kendt, at de tyske nationalsocialister identificerede sig med antikkens spartanere, men jeg har ikke kunnet finde en opsummering, der forklarede, hvorfra de fik den idé, at spartanerne skulle være udvandrede germanere, så da jeg blev bedt om at bidrage til Thomas Heine Nielsens festskrift, tænkte jeg, at det måtte være lejligheden til at undersøge det problem. Jeg traf Thomas første gang på Institut for Græsk og Latin i 1991, hvor han var ved at lægge sidste hånd på sit speciale. Senere inviterede han mig til at skrive *mit* speciale under *The Copenhagen Polis Centre*. Hvis han ikke havde gjort det, var jeg blevet gymnasielærer i Danmark i stedet for universitetslektor i Schweiz. Jeg takker Irene Paarmann, Adam Bülow-Jacobsen og Adam Schwartz for korrektur og forslag til forbedringer.
  2. Speer (1969) 59, 103, 108. Ifølge Speer (1969) 108 talte Hitler kun sjældent om jøder, interne fjender eller nødvendigheden af at oprette koncentrationslejre. En gennemlæsning af Trevor-Roper (2000) viser, at han omtalte jøderne 351 gange, men kun sjældent de to andre temaer. Englænderne og russerne bliver også hyppigt nævnt.
  3. Speer (1969) 110. Alle oversættelser er mine egne

som *Hitler's Table Talk 1941-1944* i 1953.⁴ De i alt 328 taler viser, at Hitler var en halv-studeret røver, men at han var god til at sætte den information, han havde samlet samme undervejs, i system. Speer, en af de få omkring Hitler med en afsluttet eksamen, var ikke imponeret over niveauet, men alligevel stærkt fascineret af manden.⁵

Hitler associerede konstant: En artikel fortalte, hvor meget alkohol finnerne drak, hvilket blev til en teori om, at jo længere man kommer nordpå, desto mere kan befolkningen optage i blodet.⁶ Han gik en tur i skoven og forstod pludselig, hvordan germanerne havde trængt den oprindelige befolkning op i bjergene, "hvor man kun møder idioter," mens de selv indtog sletterne, "hvor man møder de fineste eksemplarer af menneskeheden."⁷ Og: "Da jeg smagte den lokale suppe i Slesvig-Holsten, slog det mig, at spartanernes vælling ikke kan have været meget anderledes."⁸ Syv måneder senere blev udsagnet forstærket, idet han nu mente, "at holstensk suppe er *ophav* til den spartanske vælling" (min fremhævelse).⁹

Som vi så i citatet ovenfor, skrev Speer, at datidens tyske lærde mente, at dorerne nedstammede fra germanerne, et tema, man underviste i på landets skoler med fine kort, der illustrerede, hvordan germanerne var udvandret fra det sydlige Norge og Sverige, Danmark og Nordtyskland for at kolonisere hele Europa, Persien og det nordlige Indien.

---

4. Trevor-Roper (2000) vii-x.

5. Speer (1969) 135-36.

6. Trevor-Roper (2000) 612.

7. Trevor-Roper (2000) 116.

8. Trevor-Roper (2000) 8.

9. Trevor-Roper (2000) 290.

<p>https://www.arte.tv/de/videos/080962-000-A/blut-und-boden-nazi-wissenschaft/: 00.16.09.</p>	<p>https://www.inrap.fr/magazine/Histoire-de-l-archeologie/Quelques-problematiques-de-l-archeologie/Cultures-peuples-ou-nations</p>

Hitler føjede sit personlige bidrag til historien i form af en holstensk-spartansk suppeforbindelse! Selv syntes han tilsyneladende godt om den holstenske suppe, mens han næppe ville have rørt den spartanske sortsuppe (gr. μέλας ζῳμός), der var lavet på svineblod og -kød:¹⁰ Hitler var som bekendt vegetar.

Ud fra monologer holdt d. 5. juli, d. 5. november (begge 1941) og den 4. februar 1942 er det muligt at rekonstruere, hvordan Hitler mente, at spartanerne skulle nedstamme fra germanerne: Overbefolkning fører til emigration, hvor en del af befolkningen forlader fædrelandet.¹¹ Man kan forestille sig, at to hundrede unge frisere (Frisien ligger i Holland; BP) drog mod syd. Undervejs optog de grupper fra andre (germanske; BP) stammer.¹² Gruppen blev i løbet af generationer talstærk, nåede Grækenland, lærte sig det lokale sprog (dvs. græsk; BP), erobrede Peloponnes og gjorde aboriginerne til livegne; blot 6.000 spartanere regerede over 345.000 heloter, kvidrede Hitler,¹³ men levede stadig af deres holstenske suppe. Det vidste han, fordi madvaner i

10. Plut. *Lyc.* 12.6.8; Suda, s.v. ζῳμός; Poll. *Onom.* 6.57.

11. Trevor-Roper (2000) 116.

12. Trevor-Roper (2000) 8.

13. Trevor-Roper (2000) 116.

højere grad end sprog afslører et folks oprindelse, “fordi enhver mand i sit hjerte forbliver overbevist om, at hans mor er verdens bedste kok.”¹⁴

Hitlers tankerække er kreativ, men bygger på eksisterende videnskabelig forskning – og mindre videnskabelig ditto – så vi mangler stadig at forklare, hvordan tyske intellektuelle kunne nå til den konklusion, at spartanerne kom fra Norden. Nu kan vi enten affærdige de nationalsocialistiske humanister som værende lige så elendige som deres naturvidenskabelige modstykker – man tænker på raceteorien forældre og fortællere – eller vi kan undersøge, hvordan sådan en hypotese kunne opstå i første omgang, hvilke elementer den bestod af, og hvilke forudsætninger den byggede på. Den første løsning er fristende, men ville blive lidt kort. Den anden løsning er at undersøge forestillingen som en slægtsskabsmyte i traditionel forstand og forsøge forklare, hvor, hvornår og hvorfor den opstod. Det er det, jeg vil gøre her. Jeg vil derimod *ikke* gennemgå nationalsocialisternes brug af antikken i propagandaen i al almindelighed eller Spartas rolle i den nazistiske identitetsskabelse i særdeleshed, for dels er de to emner allerede blevet undersøgt og beskrevet til hudløshed, dels ville det fuldstændig sprænge rammerne for en artikel til et festskrift.

Grundlæggelsesmyter i antikken

Enhver antik bystat med respekt for sig selv havde sin grundlæggelsesmyte, som man opfandt for ikke at stå tilbage for nabobyen, der også påstod at have urgamle aner. En bystat kunne sågar have flere konkurrerende myter. Athens første konge var ifølge sagnet jordfødte Kekrops, en historie, der skulle forklare athenernes selvhævede status som indfødte (*autochtone*) grækere.¹⁵ Samtidig hævdede de at tilhøre den joniske gren af den hellenske stamme, hvilket forbandt dem med de andre grækere.¹⁶ Athenere var altså helt unikke, men samtidig alligevel lidt ligesom de andre.

---

14. Trevor-Roper (2000) 8.

15. Tortzen, C.G.: “athenske sagnkreds”, *Den Store Danske* (https://denstoredanske.lex.dk/athenske_sagnkreds).

16. Mac Sweeney (2015) 2.

Spartanerne havde også to grundlæggelseshistorier. Den første handlede om den lokale konge Lelex' barnebarn Eurotas, der havde drænet sumpområdet omkring Sparta ved at kanalisere marskvandet ud i havet, hvorved han skabte floden Eurotas. Kong Eurotas' datter, Sparta, giftede sig med Lakedaimon, der omdøbte landet og folket efter sin kones navn.¹⁷ Den anden myte beskrev, hvordan Herakles, hero og konge af Argos i flugten fra Eurystheus forlod Peloponnes, mens hans efterkommere, Herakliderne, i tredje generation, dvs. hans tipoldebørn, hvoraf en bar navnet Dorieus, vandt Peloponnes tilbage, hvorved halvøen blev indlemmet under den *doriske* stamme, igennem *tilbageerobring* af det tabte kongedømme.¹⁸ Eratosthenes fra Kyrene (ca. 276-196 f.Kr.) kaldte myten 'Heraklidernes genkomst'.¹⁹

Athen og Sparta var dog særtilfælde, for den mest udbredte slags fortælling var, at en by var anlagt af en udefrakommende erobrere i historisk tid, dvs. for grækerne efter Trojas fald.²⁰ Den skabelon passer på begge Roms grundlæggelsesmyter. Ifølge den ældste havde Romulus fra Alba Longa grundlagt den evige stad i 753 f.Kr., omend det nok er mere sandsynligt, at folkeetymologien opkaldte Romulus efter Rom, end at Rom blev opkaldt efter en historisk Romulus. Men da romerne fandt ud af, at græske byer ofte kunne strække deres aner tilbage til den trojanske krig, som Eratosthenes satte til 1194-1184 f.Kr., besluttede de for ikke stå tilbage for grækerne, at deres historie *i virkeligheden* begyndte med Æneas.

Homers Aineas er kun en biperson i Iliaden, en tapper og udholdende støtte for Hektor og gudernes yndling, Poseidon trækker ham ud af kampen med Achilleus med den begrundelse, at han efter dennes død skal blive hersker over en folk; dette udsagn er senere blevet læst som en profeti om Æneas' bygrundlæggelse.²¹

Det var en genistreg, for derved blev romerne ligeså gamle som grækerne uden derved at blive sat i bås med dem, som de ville være blevet, hvis de havde valgt sig en græsk grundlægger, og man kan forstå romernes begejstring over at kunne forlænge deres

---

17. Paus. 3.1.1.

18. Hansen, M.H.: "dorere", *Den Store Danske* (<https://denstoredanske.lex.dk/dorere>).

19. Patterson (2010) 74-82.

20. Malkin (2015) 21.

21. Tortzen, C.G., "Æneas" *Den Store Danske*, (<https://denstoredanske.lex.dk/%C3%86neas>).

historie 500 år tilbage i tid i ét hug, for det kunne bruges til både styrke den nationale selvfølelse og til at hævde sig i den græsktalende verden. Den røde tråd i grundlæggelses- og slægtskabsmyter er netop, at de forklarer, hvor et folk kommer fra, over for befolkningen selv, men også – og måske især – over for nabocivilisationerne, -byerne og -landene.

Slægtskabsmyter i antikken

Hvor alle bystater formodentlig hurtigt fik sig en grundlæggelsesmyte, var slægtskabsforhold mellem stater, mellem stater og familier og familier imellem sandsynligvis noget som blev kreeret *ad hoc*, når det var belejligt. Den persiske storkonge Xerxes skulle igennem en budbringer have overbevist borgerne i Argos om, at perserne nedstammede fra Perses, søn af Perseus, igen søn af Danae og Zeus og grundlægger af Argos,²² hvorved argiverne, blev forfædre til perserne.²³ Herodot tvivlede, i modsætning til argiverne selv, på historien (7.152.3), men alene det, at han skrev den ned, viser, at slægtskabsmyter var gængs valuta i antikken, selv de mere tvivlsomme af slagsen, der helt åbenlyst byggede på legender og folkeetymologi.

Argos kom også til at agere redningskrans for Alexander 1. Filhelleneren (ca. 487-454 f.Kr.), der fik det tilnavn, fordi han efter at have støttet Xerxes' togt mod Grækenland i 480 f. Kr., promoverede sig som forkæmper for græsk sprog og kultur. Som konge af Makedonien blev Alexander 1. forment adgang til aktiv deltagelse i de olympiske lege, der ligesom de andre *panhelleniske* lege var forbeholdt grækere, men hans påstand om, at hans slægt argeaderne nedstammede fra – den mytologiske – Temenos, en af Herakliden, blev taget for gode varer af de græske voldgiftsmænd (*hellanodikai*)²⁴, såvel som af Herodot selv, og senere af Thukydid, og fra da af gjaldt argeaderne som græske, mens grækerne vedblev at betragte de makedonske undersætter som barbarer, dvs. en ikke-græske stamme.²⁵

---

22. Jones (1999) 28-29; Hansen, M.H.: "Argos (oldgræsk bystat)" *Den Store Danske*, (https://denstore-danske.lex.dk/Argos_-_oldgr%C3%A6sk_bystat) for den argiviske sagnkreds.

23. Hdt. 7.150

24. Hdt. 5.22.

25. Isokr. 5.107. Se Winthrop (2003) for en grundig gennemgang af hele denne historie og dens kontekst.

Barbariske byer som Selge på Lilleasiens kyst kunne hævde at være spartanske kolonier,²⁶ især hvis de havde et krigerisk moralkodeks og en statsforfatning, der lignede spartanernes. Omvendt skulle den spartanske konge Areus I. (ca. 309-265 f.Kr.) have sendt et brev til ypperstepræsten Onias 1. i Jerusalem (magistratur 309-300 f.Kr.), i hvilken han skrev, at spartanerne var af Abrahams slægt.²⁷ Det var nok jødiske lærde i Alexandria, der stod bag det forfalskede brev, som skønt det var pure opspind, blev startskuddet til historiske jødisk-spartanske forbindelser.²⁸

Selv romerne, der som sagt, normalt ikke ville ligne grækerne alt for meget, gjorde et stort nummer ud af at forklare, at de og spartanerne havde det tilfælles, at de var mandige, hårdføre og krigeriske, og at der var fællestræk i deres statsforfatninger, hvilket kunne skyldes, at Herakles havde været i Italien for at rense landet forud for Æneas' ankomst, og at begge kongefamilier i Sparta påstod at nedstamme fra ham.²⁹ Det imaginære slægtskab mellem romerne og spartanerne var ikke mere historisk end det jødisk-spartanske, men udmøntede sig ret konkret i romersk favorisering af Sparta, da den romerske feltherre Flamininus i 196 f.Kr. gav Sparta status af *civitas libera*, dvs. med intern autonomi, og dermed lov til at beholde alle institutioner – undtagen kongedømmet.³⁰

Origo gentis (slægtens oprindelse) og translatio imperii (overførsel af imperiet)

Ved overgangen fra antikken til middelalderen omkr. 500 e. Kr. begyndte mange sydeuropæiske byer fra Palermo i Norditalien til Toulouse i Sydfrankrig at foregive, at være grundlagt af en trojansk flygtning, Æneas eller en af hans samtidige. Den slags myter kalder middelalderforskere i dag *origo gentis*, dvs. slægtens oprindelse eller slægtens oprindelseshistorie, og disse er ofte, men ikke nødvendigvis migrationshistorier. Den frankiske historieskriver Gregor af Tours (538-594) skrev, at frankerne oprindeligt kom

---

26. Polyb. 5,76b; Strab. 12,7,3.

27. I. Makk. 12,5-23; Joseph. AJ 12,225-27.

28. Rawson (1991) 95-96; Jones (1999) 75-78.

29. Rawson (1991) 99-106.

30. Kennel (1995) 10-11.

fra Pannonien (15.2.9) en romersk provins i det nuværende Ungarn, og det er historisk muligt. Men senere indsatte *Chronique de Frédégaire* fra 660, og *Liber Historiae Francorum* fra midten af det 8. årh., en trojansk oprindelse i stedet.³¹ Karolingerne havde brug for at vise og bevise deres nye imperiums legitimitet og kontinuitet, og hvor legitimiteten kom fra paven, der kronede Karl d. Store af Frankerriget (742-814) i Peterskirken i Rom, kom kontinuiteten fra Adam og Eva, over Noah og Æneas.

Som kendskabet til denne myte bredte sig, begyndte man også i Nordeuropa at trække sin oprindelse tilbage til trojanerne, således normannerne i det 11. årh. og briterne, som henviste til den trojanske Brutus, der skulle være kommet til øen Albion. I det 16. årh. kunne François 1. stadig prale af at være 64. generation efter Hektor, som også Habsburgdynastiets medlemmer mente at nedstamme fra,³² samtidig med, at habsburgerne i hvert fald siden 1280 også havde romerske forfædre i deres stamtræ.³³

Trojas rolle som mytologisk udgangspunkt var imidlertid ved at være udspillet på det tidspunkt, muligvis fordi regionen Troas, hvor byen ifølge de antikke kilder lå, siden Mehmed 2. (reg. 1451-1481) ikke længere befandt sig på kristent byzantinsk, men derimod på muslimsk ottomansk jord. En anden grund kunne være, at europæiske monarkier i højere grad blev knyttet til Rom gennem *translatio imperii*, der betyder 'overførsel af herredømmet,' et begreb, der blev opfundet af en af de lærde ved Karl den Stores hof. Ideen går tilbage til læren om de fire verdensmonarkier i Daniels Bog.³⁴ I sin kommentar til denne introducerede den senantikke kirkefader Hieronymus (340-419 e.Kr.) navnene på disse fire: Babylon, Persien, Grækenland og Rom. Efter det sidste imperium fulgte verdens undergang, hvorfor ingen ville kunne grundlægge imperium nummer fem, men kun *overføre* det romerske imperium mod nord.³⁵ Alle senere konger og kejsere var derfor af nødvendighed efterfølgere af de romerske kejsere, hvilket forklarer, hvorfor det tyske *Kaiser* og det russiske *zar* kommer fra *Caesar*. En monark, der helt åbenlyst linkede tilbage til romersk kejsertid, er den svenske Kong Gustav 2. Adolf (reg. 1611-1632). Han fik bygget orlogsskibet Vasa, der pga. en kon-

---

31. *Chronique de Frédégaire* 5.2.4-6, 4.2; *Liber Historiae Francorum* 1.43, 12.28.

32. Pistorius, K.: "Troja", *Der Neue Pauly*, for alle informationer om *origo gentis* indtil denne fodnote.

33. Lhotsky (1971) 19.

34. Dan. 2.21; 2.336-45.

35. Chr. Kunst, "Sacrum Imperium," *Der Neue Pauly*, .

struktionsfejl sank få sømil ude på sin jomfrurejse i 1628, men nu står tørskoet på Vasamuseet i Stockholm; på hver side af stævnen ses ti i træ udskårne højrelieffer, der forestiller de tyve første romerske kejsere i helfigur fra Augustus til Septimus Severus.

Antikken som forbillede fra renæssancen til moderne tid

Hvor middelalderens byer, konger og fyrster havde forsøgt at knytte imaginære slægtskabsbånd til grækerne, romerne eller trojanerne, søgte man i og efter renæssancen inspiration til at bygge en ny tid i forbillederne athenerne, spartanerne eller romerne. Niccolò Machivelli (1469-1527) mente, at Sparta var en fantastisk by, men at Rom dog var endnu mere fantastisk.³⁶ Thomas More (1478-1535) skrev i *Utopia* (1516), at han beundrede spartanerne for deres retfærdige jorddeling mellem borgerne, deres fællespisning og foragt for luksus.³⁷ Philipp Melanchton (1497-1560) mente, at biskopperne burde kontrollere paven i Rom, ligesom eforerne havde kontrolleret kongerne i Sparta.³⁸

Franske Jean Calvin (1509-1564) forsøgte i Schweiz at gøre Genève til en teokratisk aristokratisk republik med et demokratisk islæt, med Sparta som forbillede og som modstykke til kongehuset Savoyen.³⁹ Calvin blev landsforvist, men vendte senere tilbage og gælder stadig som det protestantiske Genève's grundlægger. Hvad den bistre Calvin tænkte om, at spartanske drenge og piger dyrkede sport uden en trevl på kroppen, fortæller historien ikke noget om, men han fordømte dans, som blev praktiseret i Sparta.⁴⁰

To hundrede år efter var den i reformpædagogikken så skattede Jean-Jacques Rousseau (1712-1778) ligeså begejstret for Sparta, som han gentagne gange vendte tilbage til, fx i *Discours qui a remporté le prix à l'Académie de Dijon en l'année 1750*, hvori han udtrykte beundring over, at spartanerne "jog kunsten og kunstnerne, videnskaberne og videnskabsmændene ud af byen" og satte "dydige og heroiske gerninger" i stedet for "de dekadente atheneres høflighed, tomme retorik og monumenter af marmor." "Det var fra

---

36. Rawson (1991) 139-144.

37. Rawson (1991) 170-178.

38. Rawson (1991) 159.

39. Rawson (1991) 158-60

40. Rawson (1991) 133.

Athen,” mente Rousseau, “at disse forbløffende værker kom, som vil tjene som forbillede for alle korruperte tidsaldrer.”⁴¹

Under den franske revolution 1789-99 blev der på skrift refereret dobbelt så mange gange til Rom som til Grækenland.⁴² Når de revolutionære henviste til Grækenland, var det Sparta (“et lyn i et uendeligt mørke” if. Robespierre), der blev bragt frem, snarere end Athen, som stadig mentes at være slapt og korrupert. Denne kulturelle slagside kan forklares med, at de revolutionære ikke beherskede græsk, og derfor kun kendte Grækenland gennem de latinske kilder.

I det tysktalende sprogområde var man i samme 18. årh. begyndt at interessere sig for Grækenland, i begyndelsen uden at favorisere Sparta fremfor Athen, illustreret ved J.-G. Herders *Ideen zur Philosophie der Geschichte der Menschheit* (1784) og Friedrich Schillers *Die Gesetzgebung des Lukyrgus und Solon*, (1789), men det faktum, at de franske revolutionære havde gjort Sparta til deres forbillede, fik de tysktalende intellektuelle til i højere grad at vende blikket mod Athen – for en tid.

Gymnasierector Johann Caspar Friedrich Manso (1760-1826) skrev det første moderne værk om Sparta (1800-1805). Han mente, at det politisk splittede Preussen skulle tage ved lære af det antikke Grækenland, der heller ikke var et rigtigt land, men en mosaik af politiske enheder bundet sammen af sprog og kultur. Manso var kritisk over for Sparta, især, men ikke kun, pga. deres behandling af heloterne.⁴³

Friedrich Hegel (1770-1831) kunne i *Vorlesungen über die Philosophie der Geschichte* (1822-1831) se, at individets frihed var indskrænket i Sparta, hvor den blev dyrket i Athen. Forskellen i karakter imellem de to bystaters befolkninger lå i, begrundede han, at de tilhørte to forskellige nationale stammer: dorerne og jonierne. Athenere og spartanerne behandlede ikke deres slaver, henholdsvis heloter, på samme måde, fordi “en så umenneskelig hårdhed lå indbygget i spartanernes karakter.” Hegel fortsatte: “Ligesom besætningen på et slaveskib konstant er bevæbnet, og den største forsigt-

---

41. Rousseau (1751) 41-42.

42. Azoulay (2016) 244-46; på s. 245 n. 1 med reference til J. Bouineau, *Les Toges du pouvoir, ou la révolution de droit antique (1789-1799)* (Toulouse 1986), der på 30.000 sider arkivmateriale optalte 2.597 eksplicitte omtaler af Rom mod 1.575 af Grækenland. Cf. Rawson (1991) 263.

43. Manso (1800) 185.

tighed anvendes for at forhindre et oprør, således var spartanerne altid på vagt over for heloterne, altid i krigstilstand, som mod fjender.”⁴⁴

Mod slutningen af århundredet var denne fascination iblandet en vis afsky overfor og afstandtagen fra det spartanske samfund hos de fleste tysktalende lærde efterhånden blevet til ren begejstring. Schweizeren Jacob Burckhardt (1844-1900) gav udtryk for, at Sparta nærmest var den perfekte bystat, selv om han stadig skrev med gysen om heloternes forhold (1898-1902), og da Helmuth Berve udgav *Sparta* i 1937, var alle propper trukket, og idealiseringen af Sparta gået ind i en fase, hvor den tog form af et historisk laboratorium: SS-skolerne var inspireret af det spartanske uddannelsessystem, det nazistiske eutanasi-program blev forsvaret med henvisning til spartanernes udsættelse af nyfødte, invasion af særligt Østeuropa blev betragtet som en *gen*-erobring af germansk territorium, snarere end en erobring, ligesom Heraklidernes generobring af deres tipoldefars Peloponnes, og tyskernes rolle som herrefolk over for især slaverne blev forklaret med og begrundet i spartanernes underkastelse af heloterne.

Som Speer skrev, var Hitler fascineret af den græske arkitektur og kultur, men i hans taffelmonologer kom han også stadig tilbage til den romerske civilisation.⁴⁵ Men Hitler og hans mytemager Heinrich Himmler kunne eller ville ikke bare indskrive sig som efterkommere af romerne og grækerne, fordi den tysktalende kulturelle elite i snart halvandet hundrede år havde slået på, at de moderne germanere nedstammede fra de antikke germanere. Samtidig havde tyskerne efterhånden længe haft et mindreværds-kompleks over, at de germanske materielle levn ikke var særligt imponerende.⁴⁶ Løsningen blev at påstå, at det var *grækerne og romerne*, der var germanere og ikke omvendt. Hitler mente for eksempel, at tyskerne havde del i den romerske arkitektur og kultur, fordi “germansk blod konstant fornyede de romerske samfund” gennem udvandring,⁴⁷ men tyskerne fik derigennem også andel i grækernes og romernes bedrifter. Bøtten var altså blevet vendt, for normalt handler en slægtskabsmyte om, at “vi nedstammer fra dem og kommer derfra” men hos tyskerne var det nu “de nedstammer fra os og kommer herfra”! Det er ikke nogen lille forskel, for

---

44. Hegel (1989) 319-20.

45. Trevor-Roper (2000) 10-11 *et passim*.

46. Trevor-Roper (2000) 200.

47. Trevor-Roper (2000) 78.

hvis oprindelsesmyter normalt placerer udgangspunktet ét enkelt sted og ingen påberåber sig at komme flere steder fra, kunne en hel masse folkeslag være efterkommere af germanerne, deriblandt fx spartanerne.

Germanerne

Hvis man vil være fræk, kan man postulere, at det var to antikke romere, der opfandt det moderne Frankrig og Tyskland som nationer. Gaius Iulius Caesar (100-44 f.Kr.) og Publius Cornelius Tacitus (58-120 e.Kr.) gav med hhv. *Gallerkrigene* og *Germania* befolkningerne i de to lande en historisk forankring i antikken samt en beskrivelse af, hvordan gallerne og germanerne var som folkeslag. Begge værker skulle få kolossal betydning for franskmændenes og tyskerne selvforståelse i moderne tid.

Som vi så ovenfor kunne athenerne, spartanerne og romerne leve med at have to grundlæggelsesmyter. Franskmændene og tyskerne fik sig to slægtskabsmyter. Begge påkaldte sig på den ene side en abstrakt græsk-romersk oprindelse, men på den anden side mente de konkret at nedstamme fra hhv. gallerne og germanerne. Den franske og tyske reception af deres ophav kom dog ikke til at løbe parallelt, og det skyldes muligvis, at staten i Frankrig eksisterede før nationen, "L'état, c'est moi!" sagde Ludvig 14. som bekendt allerede i 1655, mens der i det, som vi i dag kalder Tyskland, eksisterede en nation, før staten blev til.

Ludvig 14. så sig selv og repræsenterede sig som solguden Apollon og havde næppe behov for at påkalde sig en forfader i høvdingen Vercingetorix (82-46 f.Kr.), der ganske vist samlede gallerne imod de romerske invasionsstyrker, men som derefter blev besejret og fremført som bytte i Caesars triumftog i Rom og senere henrettet på det romerske senats anmodning. Det var først i det 19. århundrede, at franskmændene begyndte at tale om *nos ancêtres, les Gaulois* dvs. på et tidspunkt, hvor det i stigende grad var borgerne og ikke længere aristokraterne, der begyndte at definere nationalstaten, og det var først i 1865, at Napoleon III. fik bygget et monument til Vercingetorix ved Alésia.

De tyske kejserdømmer og fyrstehuse var inspireret af den græsk-romerske – og trojanske – oldtid som alle andre konge- og fyrstedømmer, men siden omkr. 1500 havde man også foregivet en slægtslinje fra germanerne og hærføreren Arminius, hvis soldater næsten fuldstændigt udslittede tre romerske legioner, dvs. lige knap 21.000

soldater(!), i Varusslaget, også kendt som Slaget ved Teutoburgerskoven, som mindre var et slag end et bagholdsangreb, i år 9 eft. Kr..⁴⁸ Arminius og de germanske stammer kom i det tysktalende sprogområde til at spille en endnu større rolle for den tyske nationale identitetsdannelse end Vercingetorix og gallerne gjorde for den franske, og de kom på banen langt tidligere. De tysktalende intellektuelle tog Arminius til sig i en sådan grad, at de tilbagegermaniserede hans latinske navn til, hvad de formodede måtte have været Hermann, og Hermannsmindesmærket ved Detmold blev påbegyndt allerede i 1838.

Når tyskerne blev så begejstrede for Arminius/Hermann, var det ikke kun fordi, han i modsætning til Vercingetorix faktisk vandt over romerne. (Han blev i øvrigt slået ihjel af sine egne, fordi sejren skulle være gået ham til hovedet.) Det skyldes snarere, at tyskerne havde mere brug for ham, end franskmændene havde brug for Vercingetorix. Franskmændene talte fransk, et latinsk sprog, og kunne betragte sig som romernes efterfølgere, selv om de også havde gallisk blod i årene. Tyskerne talte tysk, dvs. et germansk sprog, og kunne ikke i samme grad betragte sig som efterkommere af romerne, hvilket skyldes, at man først i moderne tid er begyndt at adskille sprog fra etnisk tilhørsforhold og oprindelse, og fordi mennesket automatisk og naturligt knytter sprog og identitet sammen.⁴⁹

Dertil kom, at Tyskland slet ikke var et land, en stat eller en nation. Efter Frankerrigets opløsning i 843 blev det erstattet af det østfrankiske rige, hvis hersker Otto I. den Store blev kronet til kejser i 962. Otto I. brugte selv betegnelsen *imperium romanum*, det romerske imperium, om sit centraleuropæiske rige, fordi han bevidst tog udgangspunkt i Karl den Stores rige og forståelse af *translatio imperii*, dvs. som en overførsel eller fortsættelse af det romerske. Navnet blev under Frederik 1. Barbarossa (r. 1155-1190) til *sacrum imperium romanum*, det hellige romerske imperium, mens rigets endelige navn *sacrum imperium romanum nationis germanicae*, første gang er attesteret i 1492.⁵⁰ Det Hellige Romerske Imperium af den Tyske Nation ("Nation" i

---

48. Tac. *Ann.* 1.60.1-3, 61.1-4, 62.

49. Fx taler mine to døtre ikke dansk og føler sig derfor mindre danske end min norske vens døtre, der taler norsk, føler sig norske.

50. Jensen, K.V.: "Det Tysk-romerske Rige." *Den Store Danske*. (https://denstoredanske.lex.dk/Det_Tysk-romerske_Rige).

betydningen “folk” og ikke i den moderne betydning af “nation”) havde vekslende grænser i perioden 962 til 1806, men lå i sin største udstrækning i det område, vi i dag kender som Tyskland, Holland, Belgien, Schweiz, Savoyen, Toscana, Østrig og Tjekkiet. Snarere end et imperium var der tale om en løst integreret sammenslutning af meget forskellige medlemmer: kirkelige og verdslige herskere, kurfyrster og fyrster, prælater, grever, riddere og borgere i bystater. Riget, der hverken var en stat eller en forbundsstat, ikke havde nogen forfatning, fast territorium, administration eller stående hær, havde en tysksproget kejser som overhoved, men efterhånden mistede det sin politiske betydning og blev endeligt opløst i 1806 af Kejser Napoleon.⁵¹

Set i bakspejlet var det vel naturligt, at det store rige med det lange navn måtte gå til grunde i en tid, hvor nationalstaterne blev dannet, men i den tyske selvforståelse var det katastrofalt, og det 19. århundredes historieskrivning kom til at bære præg af nationalromantikernes opfattelse af at have mistet et glørværdigt rige, hvor tyske kejsere regerede over store dele af Europa.⁵² Situation blev ikke bedre af, at det tilbageværende tysktalende område ikke var blevet samlet i en politisk enhed, og heller ikke blev det før 1815, hvor Det Tyske Forbund blev til på Wienerkongressen og bestod af 34 konge- og fyrstendømmer og 4 bystater, et tal der aftog, efterhånden som fyrstendømmerne blev samlet i større enheder, indtil de alle blev forenet i Det Tyske Kejserrige efter den fransk-preussiske krig i 1871.

Det er i denne kontekst, receptionen af germanerne skal ses. Borgerne i Det Tyske Forbund, 1815-1871, var splittede i 38 politiske enheder og kunne ikke længere, som de havde kunnet det under Det Hellige Romerske Imperium af den Tyske Nation, bruge det romerske imperium som referenceramme. De følte sig som et folk bundet sammen af et fælles sprog og kultur, og kunne derfor bedre relatere til Grækenland, der også var politisk opsplittet, havde en fælles identitet sprog, kultur og religion,⁵³ men det var myten om germanerne, der blev brugt flittigst i det tyske folks identitets- og legitimitetsfortælling. Germanerne var ganske vist grækerne og romerne underlegne – men det skulle man snart finde en løsning på. Nøglen til denne løsning lå – af alle steder – i Indien.

---

51. Stollberg-Rilinger (2006) 7-8.

52. Stollberg-Rilinger (2006) 9.

53. Hdt. 8.144.2.

Ex oriente lux eller Out-of-India

Der er blevet importeret krydderier, indigo, bomuld og silke fra Asien til Europa, i hvert fald siden Alexander den Store med sine erobringer åbnede handelsruterne mellem øst og vest, men indtil det femtende århundrede e.Kr. gik handelsruten gennem Ægypten og Det Røde Hav. Først da Vasco da Gama i 1498 opdagede søvejen til Indien syd om Afrika, kunne man anfægte arabernes monopol på handlen. Fra midten af 1700-tallet blev portugiserne efterfulgt af hollandske, danske, franske og britiske handelsfolk og søfarere i etableringen af handelsstationer på den indiske kyst,⁵⁴ mens det som bekendt blev briterne, der i 1757 endte med at overtage kontrollen over Bengalen, indtil de i 1820 havde erobret resten af landet.⁵⁵

De britiske myndigheder blev hurtigt klar over, at de måtte intervenere i stridigheder mellem vestlige og indiske handelsfolk, der havde hver deres retssystem: Briterne havde deres skrevne lov på latin, mens inderne benyttede sig af hindu-lovgivning, som blev citeret fra hukommelsen af hinduistiske jurister, kaldet panditter,⁵⁶ mens originalerne på sanskrit lå i tempelarkiverne. Det var, hvad man kan kalde et kulturchok: De britiske dommere var i tvivl om de love, som panditterne citerede, overhovedet eksisterede, mens panditterne havde større tiltro til mundligt overleverede love end til det skrevne dokument. Hvorom alting er, så besluttede briterne, at et britisk medlem af højesteret i Bengalen skulle lære sanskrit, så de kunne harmonisere de to traditioner, og til den opgave valgte man i 1783 den 37-årige William Jones.

William Jones (1746-1794) var søn af waliserne Elisabeth Rowland og William Jones Senior, matematikeren der opfandt tallet pi, men som døde, da Junior var blot tre år gammel. William Jones voksede op med walisisk og engelsk som modersmål, blev introduceret for latin som seksårig, begyndte græsk som tolvårig, blev undervist i fransk og lærte sig selv hebræisk. Som attenårig begyndte han at læse jura på Oxford University, hvad der dog ikke afholdt ham fra samtidig at lære arabisk, persisk og kinesisk. På et ikke nærmere definerbart tidspunkt lærte han sig også gotisk. Som treogtyve

---

54. Windisch (1917-1920) 1.

55. Manniche, J.C. og Sehested, T.; "Indien", *Den Store Danske* (<https://denstoredanske.lex.dk/Indien>).

56. Anthony (2007) 6-7.

årig oversatte William Jones et værk af den persiske Kong Mirya Mehdi Khan Astarabadi (reg. 1737-1747) til fransk, *Histoire de Nader Chah* (1770), hvilket gav ham international status som orientalist, og et medlemskab af Det Kongelige Danske Videnskaberne Selskab sendt til ham direkte fra Kong Chr. d. VII., der tidligere havde mødt den unge Jones, hvis families omgangskreds bestod af kongelige, adelige og fremtidige amerikanske præsidenter. I 1771, cementerede han sin berømmelse med *Grammar of the Persian Language*, og senere udgav han også engelske oversættelser af arabisk poesi. Som voksen beherskede han efter eget udsagn 28 sprog.⁵⁷

Det var imidlertid ikke kun pga. sine sprogkundskaber, men også *qua* jurist at Jones blev udnævnt til dommer i Bengalen i marts 1783, ved hvilken lejlighed han samtidig blev slået til ridder. Sammen med sin kone forlod han England i april, og i september ankom de til Calcutta, hvor han begyndte som dommer.⁵⁸ Jones skulle lære sanskrit, så han kunne verificere de hinduistiske love og harmonisere dem med de britiske. Han fandt sig derfor en lærer, panditten Rāmalocana fra Universitetet i Nadiya, og snart kunne den begavede elev læse de hinduistiske tekster.⁵⁹ I 1786, tre år efter, at Jones var ankommet til Indien, holdt han talen "Third Anniversary Discourse on the Hindus" for *The Asiatic Society of Bengal*, som han sammen med Ch. Wilkins havde grundlagt og præsiderede indtil sin alt for tidlige død,⁶⁰ i hvilken han sagde:

The Sanscrit language, whatever be its antiquity, is of a wonderful structure; more perfect than the Greek, more copious than the Latin, and more exquisitely refined than either, yet bearing to both of them a stronger affinity, both in the roots of verbs and in the forms of grammar, than could possibly have been produced by accident; so strong indeed, that no philologist could examine them all three, without believing them to have sprung from some common source, which, perhaps, no longer exists.⁶¹

---

57. Teignmouth (1807): latin: 18; græsk: 21-22; fransk: 23; hebræisk: 26; jura: 40; arabisk og persisk: 42; kinesisk: 48; Det kgl. danske Videnskaberne Selskab og Chr. d. VII: 52; *Grammar of the Persian Language* og arabisk poesi: 278. Beherskelse af 28 sprog: 465.

58. Teignmouth (1807) 284, 291-292.

59. Anthony (2007) 7.

60. Windisch (1917) 23; David (1996) 174.

61. Teignmouth (1807) 468.

Ifølge Jones var det ikke kun ordforrådet og strukturerne sanskrit, latin og græsk imellem, men også imellem disse og keltisk, gotisk og oldpersisk, som var så overensstemmende, at det ikke kunne forklares som tilfældigheder, låneord eller indflydelse fra udefrakommende sprog. I bibelsk tradition⁶² opdelte Jones verdens befolkning i tre oprindelige folk med fælles afstamning, sprog og territorium: 1) persere og indere (hvorfra romere, grækere, goter og ægyptere), 2) jøder, arabere og assyrere og – som hypotese – 3) tartarer. Moderfolket til de tre boede, ifølge Jones, oprindeligt i Iran.⁶³

Sir William Jones var ikke den første europæer, der beherskede sanskrit,⁶⁴ og han grundlagde ikke indologien eller den komparative sprogvidenskab, men han lagde kimen til dem begge. Æren for at stå fadder til indologien tilfalder Friedrich von Schlegel, mens den komparative sprogvidenskabs skabere var danskeren Rasmus Rask, der gjorde med islandsk, hvad Jones havde gjort med sanskrit, og tyskeren Franz Bopp, der med *Über das Konjugationssystem der Sanskritsprache in Vergleichung mit jenem der griechischen, lateinischen, persischen und germanischen Sprache* satte det hele i system.⁶⁵

Der er sat spørgsmålstegn ved Jones' videnskabelige metode,⁶⁶ men det er ubestrideligt, at hans tale blev startskuddet til studiet af sanskrit uden for Indien og for studiet af slægtskabet mellem sanskrit og de andre sprog, som vi i dag kalder de indo-europæiske, sågar for lærde, der allerede havde publiceret om sanskrit før publiceringen af

---

62. 1. Mosebog 10: Shem, Ham og Japhet.

63. Jones (1992) 129-32.

64. Den franske Jesuit Cœurdoux havde præsenteret den samme teori tyve år før Sir William Jones, men ingen lydhørhed fundet hos *Académie des inscriptions et belles-lettres* (Demoule [2018] 112). Windisch (1917-1920) giver en forskningshistorisk oversigt.

65. Henry Thomas Colebrooke (1765-1837) går for at være den første store europæiske ekspert i sanskrit. Adjektivet 'indo-europæisk' blev som ord brugt første gang af Thomas Young i 1813, og betegner de sprog, der er atteret i et område, gående fra Indien til Europa. Indo-europæisk og indo-europæistik er termer, der bruges i alle lande undtagen de tysktalende, der i stedet benytter betegnelsen indo-germanisch og Indo-Germanistik. Indo-germanisch er den tyske version af det franske 'indogermanique', som først er atteret i en geografisk afhandling ([1810] 37, 577-578) af danskeren Conrad Malte-Brun (1775-1826), der var i eksil i Frankrig under Napoleon. 'Indo-germanen' er atteret første gang af Julius von Klaproth (1783-1835) i 1823.

66. David (1996) 174: Hans Aarsleff mente, at Jones var filologiens fader, mens han if. Ray Harris var et produkt af fortiden.

hans tale.⁶⁷ Ydermere byggede hans teori på lingvistiske observationer, hvoraf deduktioner kunne udledes, og det på et tidspunkt, hvor Biblen stadig, også af Jones selv, blev brugt som historisk kilde til at beskrive menneskehedens historie, udvandring og udvikling.⁶⁸

Under alle omstændigheder fandt teorien om et sprogligt og historisk slægtskab med Indien stor genklang i Jones samtid, og Indien *qua* Europas civilisations vugge blev genstand for international begejstring og især tysk indomani. Jones oversatte sanskritskuespillet *Sakuntala* af den indiske digter Kālidāsa (4.-5. årh. e.Kr.) i maj 1791, og det blev en succes, men Georg Forsters tyske udgave af Jones' oversættelse *Sakontala oder Der entscheidende Ring* 1791 blev ligefrem et tilløbsstykke i Tyskland, hvor romantikerne mente, at porten nu var åben til en ny verden af poesi uberørt af borgerlige konventioner, religiøse modsætninger og politiske problemer;⁶⁹ poesien Edens Have, så at sige.

I videnskaben blev indo-manien repræsenteret ved Friedrich von Schlegel (1772-1829), der i 1796 med *Versuch über den Begriff des Republikanismus* havde skrevet sig ind i den tyske nationale romantik, hvis æstetik han havde formuleret med *Geschichte der Poesis der Griechen und Römer* i 1798, og som i dag sammen med Goethe går for at være en af romantikkens fædre. Han rejste inspireret af Jones' opdagelse til Paris i 1802 for at lære de orientalske sprog, tog privattimer i persisk og sanskrit i foråret 1804 hos den britiske søofficer Alexander Hamilton (1762-1824), kort før denne blev professor i persisk og sanskrit i Oxford, og studerede ellers selv alle de sanskritgrammatikker og håndbøger, han kunne finde på bibliotekerne. Alle disse oplysninger giver han selv i forordet til *Über die Sprache und Weisheit der Indier*;⁷⁰

---

67. Den østrigske missionær Paulinus a Sancto Bartholomaeo havde allerede skrevet om sanskrit, men først efter Jones' tale begyndte han sine komparative studier som *Dissertatio de antiquitate et affinitate linguarum Zendicae, Samscriticae et Germanicae* (Padova 1798) og *Dissertatio de latini sermonis origine et cum orientalibus connectione* (Rom 1802).

68. Said (1996: 8, 18, 22, 51, 75, 77-79 *et passim*) beskyldte Sir Jones for at være repræsentant for orientalismen i dennes negative betydning, dvs. som vestlig konstruktion af de orientalske kulturer, sprog og befolkning snarere end en beskrivelse.

69. Marchand (2009) 22

70. von Schlegel (1808) iii-iv.

mens han ikke nævner med ét ord, at det skete i Paris. Det skyldes formentlig den anti-franske stemning, der herskede derhjemme.

Man kan ikke sige, at von Schlegel i *Über die Sprache und Weisheit der Indier* fulgte Tacitus' *dictum* om, at historikeren bør være objektiv, eller *sine studio et ira*, tværtimod var Schlegel fuldstændig beruset af mødet med den hinduistiske civilisation og sanskritteksterne, som han ønskede indført i undervisningen på linje med de græsk-romerske forfattere.⁷¹

Den franske embedsmand og litterat Raymond Schwab kaldte i 1950 denne begejstring for "*La Revolution orientale*" i bogen af samme navn, mens Edward S. Said, der skrev forordet til den engelske oversættelse,⁷² mente, at von Schlegel repræsenterede den samme eurocentriske forudindtagede forskning som Sir William Jones, og det faktum, at von Schlegel aldrig, i modsætning til sin ældre bror, der døde i Bengalen i 1789, havde været i Inden og derfor kun kendte landet fra sine studier, gjorde det ikke bedre.⁷³ Said havde ret i, at von Schlegel hierarkiserede sprog og kulturer, men han beherskede og værdsatte arabisk og hebræisk,⁷⁴ og var i øvrigt gift med Dorothea, den jødiske filosof Moses Mendelsohns datter. Det er også rigtigt, at Schlegel mente, at sanskrit var på et højere niveau, ikke kun fordi det var ældre, men også fordi det var "organisk," i modsætning til de semitiske og kinesisk, der var "mekaniske",⁷⁵ men dem, der i dag beskylder von Schlegel for at være en tidlig forkynner af arisk racisme og for at ville erstatte den kristne-jødiske søjle med en indisk ditto i beskrivelsen den europæiske kulturhistorie, har næppe læst hans værker.⁷⁶

Den sproglige forbindelse mellem sanskrit og latin og græsk og andre dermed beslægtede sprog, dvs. dem vi i dag kalder indo-europæiske, blev startskuddet til den sammenlignende sprogvidenskab. Det kan være vigtigt nok, og det var det, som optog rigtige videnskabsfolk som Franz Bopp. I romantikkens Tyskland blev den indiske forbindelse dog også set som en åben dør til en ny verden, en jomfruelig poesi, og det var

---

71. von Schlegel (1808) 211.

72. Schwab (1950) og Schwab (1984).

73. Said (2003) 19.

74. von Schlegel (1808) 55.

75. von Schlegel (1808) 66.

76. Chapoutot (2008) 21-25; Demoule (2018) 112; Hock & Joseph (2009) 500; Librett (1996) 261-62.

velkomment i romantikken. Det var mere det, der tiltalte von Schlegel, end at det var at skubbe jøderne ud i kulden. Men von Schlegel havde en tredje grund til at være begejstret.

Tyskland var ikke en stat før 1871, og Frankrig havde erobret territorium på Rhinens vestbred under Napoleonskrigene i 1793, hvilket tyske intellektuelle havde protesteret over siden 1806,⁷⁷ og hvilket blev årsagen til den litterære topos om 'det tysk-franske arvefjendskab.' Den politiske splittelse i op til 38 fyrstendømmer og bystater gjorde, at den nationale bevægelse koncentrerede sig om det, som indbyggerne havde tilfælles, dvs. tysk sprog og tysk kultur. Derfor vandt Sir Williams Jones' teori om, at sanskrit latin, græsk, keltisk, gotisk og oldpersisk kunne ledes tilbage til et ursprog, gehør hos de tysktalende, fordi de lige pludselig kunne løfte de ellers lidt tilbagestående germanere op i fornemt selskab sammen med de højt civiliserede brugere af sanskrit, latin og græsk. Det sproglige slægtskab mellem germansk og sanskrit gav anciennitet og autoritet til det moderne tyske sprog og kultur.⁷⁸ Den tyske nationalmyte blev en folkemyte, altså en myte om et folk, snarere end en myte om en nation, fordi der endnu ikke var en nation at lave en myte om. Når Friedrich von Schlegel indleder forordet med at takke Sir William Jones for at have kastet lys over "urverdenens indtil i dag så dunkle historie," så var det netop fordi, denne havde givet tyskerne et historisk udspring, der var ligeså gammelt som, hvis ikke ældre end, ærkefjenden Frankrigs; fransk tilhører jo gruppen af romanske sprog, hvis oprindelse er latin.

Tysk nedstammer fra germansk, som fransk nedstammer fra latin, men det gik man let henover. I mange bøger fra det 19. årh. bruges germansk og tysk som synonymmer. I indledningen til *Über die Sprache und Weisheit der Indier* skrev von Schlegel, at sanskrit har så mange strukturelle og grammatiske ligheder mellem latin, græsk, *germansk* og persisk, at det ikke kan forklares med tilfælde eller påvirkning udefra, og at sanskrit ved sammenligning synes ældre og de andre afledt deraf.⁷⁹ Men i en senere passage skriver han, at der er ligheder mellem latin, græsk, *tysk* og persisk, hvorved han nærmest umærkeligt har opgraderet tysk til et modersprog ved siden af latin græsk og persisk.

---

77. Puschner (2008) 477.

78. Tzoref-Ashkenazi (2009) 231-34.

79. von Schlegel (1808) 3, *pace* Sir Jones.

Ich schliesse mit einem Rückblick auf William Jones, der durch die aufgezeigte Verwandtschaft und Abstammung des Römischen, Griechischen, *Deutschen* und Persischen aus dem Indischen zuerst Licht in die Sprachkunde, und dadurch in die älteste Völkergeschichte gebracht hat, wo bisher alles dunkel und verworren war.⁸⁰

Denne etnocentriske tilgang ses også, når von Schlegel postulerer, at tysk ligesom latin, græsk og persisk er udsprunget direkte af sanskrit, mens armensk, keltisk og de slaviske sprog havde et svagere tilhørsforhold til modersproget.⁸¹ Von Schlegel satte lighedstegn mellem sprog og folk, og et sprog(s struktur) kan fungere som historisk kilde, mente han (!),⁸² og han forklarede sin out-of-India-hypotese således: Det oprindelige sæde for indisk lærdom og legender ligger i den nordlige del af landet, mens den sydlige del bebos af fremmede stammer som singaleserne på Ceylon. Indisk sprog og folk har været udsat for fremmed indblanding fra indlemmede stammer, men er mere konservative end alle andre, da de ikke i samme grad er blevet omdannet og forsømt.⁸³ Den fysiologiske forskel menneskestammer imellem er mindre historisk vigtig end ydre omstændigheder som klimaforandringer, der forårsager folkevandringer.⁸⁴ Centralasien ser ud til at have været en udtømmelig kilde af udvandrere.⁸⁵ Sådanne stammer kunne udvikle sig til en anden kultur end udgangspunktet igennem afsondring fra ophavet, eller gennem blanding med andre blive noget helt tredje, hvilket afspejles i sprog og kultur.⁸⁶ Nogle civilisationer er gamle, andre først opstået i nyere tid,⁸⁷ nogle befinder sig på et højere, andre på et lavere udviklingstrin. Ægypten, Persien og Indien har det samme asiatiske udgangspunkt, og hvis Amerika og Afrika for nylig er blevet indlemmet i historien skyldes det (moderne europæisk; BP) indvandring udefra.⁸⁸

---

80. von Schlegel (1808) 85.

81. von Schlegel (1808) 3-4.

82. von Schlegel (1808) 166-67.

83. von Schlegel (1808) 67-68.

84. von Schlegel (1808) 168.

85. von Schlegel (1808) 170.

86. von Schlegel (1808) 171.

87. von Schlegel (1808) 172.

88. von Schlegel (1808) 174.

Indien grundlæge ligesom grækerne og romerne kolonier, men indisk kulturgods kan have nået fjerne egne igennem mellemed, således ideen om sjælevandring, der er attesteret hos druiderne i det gamle Gallien og dyrkelsen af en solgud i Peru (*sic!*).⁸⁹ Ganske små udvandrende stammer kan have udviklet sig til store befolkninger som den germanske, 40 mio. på von Schlegels tid, skriver han, og den persiske, dels gennem tilvækst dels fordi "hele mindre stammer og folk blev opslugt og indlemmet af den herskende."⁹⁰

Friedrich von Schlegel udgav som sagt *Über die Sprache und Weisheit der Indier* i 1808. I perioden fra december 1807 til marts 1808 holdt filosofen Johan Gottlieb Fichte (1762-1814) en foredragsrække, som han kaldte *Reden an die deutsche Nation*. I den ottende tale berørte han tyskernes germanske forfædre:

Frihed betød for dem, at de forblev tyskere [*sic!*], at de fortsat selvstændigt besluttede deres egne anliggender i overensstemmelse med deres oprindelig ånd, at de gjorde fremskridt i deres egen kultur efter disse principper, og at de også gav denne uafhængighed videre til deres efterkommere. Alle de velsignelser, som romerne tilbød dem, kaldte de for slaveri, fordi de dermed ville blive noget andet end tyskere [*sic!*], fordi de skulle blive halve romere. Det gav altså sig selv, mente de, at det var bedre for enhver at dø end at blive det, og at en sand tysker [*sic!*] kun kunne ønske at leve for at være og forblive tysker og give det samme ønske videre til sine efterkommere. [...] Det er takket være dem, deres sprog og deres tankemåde, at vi, de mest direkte arvinger til deres jord, stadig er tyskere [*sic!*], at strømmen af oprindeligt og selvstændigt liv stadig bærer os, det er dem, vi skylder alt det, vi har været som nation siden da, det er takket være dem, hvis vi ikke nu er ved enden, og den sidste bloddråbe, der stammer fra dem, er tørret ud i vores årer, det er dem, vi skylder alt det, vi vil være i fremtiden.

Fichtes fjorten *Taler til den tyske nation* er tung læsning, men repræsentativ for den daværende diskussion. De tyske nationalromantikere var individer, der begyndte at identificere sig som en nation, sprogligt og kulturelt, og de udtrykte ønske om at etablere sig som samfund og som stat. For at komme dertil havde de brug for en fortælling og i den fortælling lod de germanerne spille en hovedrolle. Man bemærker, at Fichte i sin foredragsrække taler til 'nationen', som han formoder eksisterer, og som var begyndt at opfatte sig sådan, allerede før staten er oprettet, at han ikke nævner germa-

---

89. von Schlegel (1808) 174-75.

90. von Schlegel (1808) 176.

nerne ved det navn, men anakronistisk omtaler dem som tyskere, at han gør sig til tilhænger af en form for racerenhed, idet han tillægger germanerne det synspunkt, at de skulle holde sig fri af romerske elementer, og at han påstår, at der stadig flyder germansk blod i tyskernes årer.

Det faktum, at de tyske romantikere var besatte af at kunne føre deres aner tilbage til germanerne, forklarer, hvorfor de ikke bruger den internationale nomenklatur 'indoeuropæisk' og 'indo-europæer'. Det er – til dels – en danskers skyld. Den landflygtige, Conrad Malte-Brun, der gik for at være Frankrigs bedste geograf, benyttede i en afhandling den franske term *indo-germanique*,⁹¹ mens Thomas Young tre år senere fandt på ordet *Indo-European* i en boganmeldelse af J. C. Adelung *Mithridates oder Allgemeine Sprachkunde*, der i øvrigt placerede Adam og skriftlighedens paradys i Tibet.⁹² Julius Klaproth overtog og germaniserede ti år senere Malte-Bruns terminologi til 'indogermansk' og 'indogermanerne'.⁹³ Det er lige før, man kunne påstå, at det valg kom til at koste seks millioner jøder, sigøjnere og homoseksuelle livet i det følgende århundrede.

Det blev altså desværre 'indo-germansk', der hurtigt blev overtaget i det tysktalende område, og som stadig den dag i dag, helt uforståeligt, er den eneste gangbare terminologi i Tyskland. Hvis man betvivler, at der lå ikke blot etnocentriske, men også nationalistiske og racistiske motiver bag valget af betegnelsen, kan man læse, hvad tyskeren Franz Bopp mente om den sag i midten af det 19. årh.:

Jeg kalder den sprogstamme, hvis vigtigste medlemmer i denne bog er samlet til en helhed, for indoeuropæisk [...]. Jeg kan ikke anderkende den ofte anvendte betegnelse 'indogermansk', fordi jeg ikke kan se nogen grund til, at netop germanerne skal bringes frem som repræsentanter for de øvrige beslægtede folk på vores del af kloden, hvad enten det er i forhistorisk tid eller i nutiden.⁹⁴

Hvis man stadig er i tvivl, kan man læse, hvad Julius Klaproth, der gjorde 'indogermansk' til den gængse terminologi, har at sige om de hinduistiske lærde:

---

91. Malte-Brun (1810) 37, 577-78.

92. Young (1813) 255.

93. Klaproth (1823) 66, 67, 68 og *passim*.

94. Bopp (1857) xxiv.

Den strenge udøvelse af ceremonier og de minutiøse forpligtelser, som religionen pålægger dem, deres obskure metafysik, deres dogmer, der personificerer guddommens utallige kvaliteter, synes at have udtømt alle deres intellektuelle evner, så intet kan vække dem fra deres mentale afmagt eller gøre dem tilgængelige for noget, der vedrører begivenhederne i den menneskelige race.⁹⁵

Klaproth ser altså ikke ud til at have delt von Schlegels begejstring for Indien som civilisationens vugge, hvilket underbygges af en senere passage i samme værk, hvor han skriver noget, der kan ses som et svar til indologiens grundlægger, nemlig, at man ikke skulle forvente at kunne “udlede mere materiale til menneskehedens oldtidshistorie af asiaternes beretninger end det, der findes i Moses’, babyloniernes, ægypternes og grækernes bøger.”⁹⁶ Den ‘orientalske revolution’, som von Schlegel repræsenterede i 1808, var slut allerede 1824.

Tonen i den aktuelle politiske debat udviklede sig hurtigt i mere nationalistisk og racistisk retning, og det smittede af på videnskaberne. Friedrich von Schlegels norske elev, Christian Lassen, der siden blev professor i Tyskland, mente i 1847, at de oprindelige ‘indogermanere’ var lyshudede ariere, hvis sprog og karakterstyrke var semitternes overlegen,⁹⁷ mens Heinrich Zimmer (1879) henviste til Rigvedaen (1500-1200 f.Kr.), ifølge hvilken lyshudede ariere invaderede Indien og underlagde sig sorthuderne.⁹⁸ Tysklands nye grundlæggelsesmyte var født komplet med lyst hår og blå øjne: og ariere, indo-germanere og germanere var blevet den højest udviklede race af alle.⁹⁹

Parallelt med grundlæggelsen af den tyske nationalmyte hos ‘indogermanerne’, begyndte tyske antikhistorikere at opbygge et slægtskab med dorerne. Karl Otfried Müllers værk *Geschichten Hellenischer Stämme und Städte* (1820-24), hvori én bog var helliget den mytologiske fortid, og de tre følgende dorernes historie, var klart et bidrag

---

95. Klaproth (1824) 396.

96. Klaproth (1824) 411-12.

97. Lassen (1847) 414-16.

98. Hock & Joseph (2009) 501: “He (Indra) helped the [...] arya [...] in the battles for the sun(light). [...] he made [...] the black skin (of the dasa/dasyu) subject [to Aryan control].” Det var Arthur de Gobineau, der med *Essai sur l'inégalité des races humaines* (1853-1855) med udgangspunkt i Sir William Jones’ arbejde populariserede konceptet om den ariske race.

99. Chapoutot (2008) 25; Demoule (2018) 112-13; Marchand (2009) kap. 2; Wiedemann (2018). Cf. også Said (1978) 98.

til den samtidige politiske debat med sit fokus på stammer og national samhørighed.¹⁰⁰ Müller populariserede forestillingen om den doriske race, den spartanske stat og det spartanske folk som særligt forbilledlige. De var græske som de andre, men de udgjorde “den vigtigste og mest betydningsfulde af de gamle græske stammevandringer.” De var kommet fra nord, og de havde indtaget Peloponnes “ikke som erobrere, men som generobrere”.¹⁰¹ Det skulle få indflydelse på historien.

Ex septentrione lux eller Out-of-Germany

Indien indtog i begyndelsen af det 19. århundrede pladsen som den vestlige civilisations arnested, en plads som landet dog hurtigt mistede igen til fordel for en ikke nærmere bestemt region nordøst eller nordvest for landet. Man var stadig på udkig efter den vestlige stammes eller races vugge. En schweizisk artilleriofficer, Adolphe Pictet, der i 1859 som den første skrev udførligt om ariernes levevis ud fra det ordforråd, som sanskrit og indo-europæiske sprog har til fælles, en disciplin som han kaldte lingvistisk palæontologi, og som stadig bruges idag, fastsatte området til Baktrien, dvs. det moderne Afghanistan,¹⁰² hvor Adelung, som vi så ovenfor, havde foreslået Tibet. I midten af det 19. årh. vurderede den ene halvdel af det indflydelsesrige brødrepar Grimm, at out-of-Asia-teorien stadig havde et bekvemt flertal for sig:

Der findes et mere levende vidnesbyrd om folk end knogler, våben og grave, og det er deres sprog. [...] Der er endnu kun få modstandere af den opfattelse, at hele Europas befolkning først i tidens løb er indvandret fra Asien, at de fleste europæiske sprog må have et umiskendeligt forfædreskab til en stor sprogfamilie, der stadig har sine rødder i Asien i dag, og som de enten nedstammer fra eller, hvad der er langt mere sandsynligt, ved siden af peger tilbage til samme kilde.¹⁰³

---

100. Müller (1824a) I.v og *passim*.

101. Müller (1824a) 46-47.

102. Pictet (1859) 186.

103. Grimm (1848) 6: “Es gibt ein lebendigeres zeugnis über die völker als knochen, waffen und gräber, und das sind ihre Sprachen. [...] Die Meinung zählt nur noch geringe gegner, das Europas gesamtbevölkerung erst im laufe der zeiten von Asien eingewandert sein, dass die meisten europäischen sprachen in unverkennbarerer urverwandtschaft stehen müssen zu einem grossen auch noch heute in Asien wurzelnden sprachgeschlecht, aus welchem sie entweder fortgezeugt sind, oder, was weit mehr für sich hat, neben dem sie auf gleichem urquell zurückweisen” (NB: gammel tysk retskrivning).

Men at der endnu kun var få modstandere, indikerer jo netop også, at det ikke var alle, der som Jacob Grimm selv var overbeviste om teoriens gyldighed, og vægtskålen skulle dog snart hælde til fordel for den alternative teori.

Allerede i 1826 hævdede Heinrich Schulz i *Zur Urgeschichte des deutschen Volksstamm's*, at den hvide race kun kunne være kommet fra Europa,¹⁰⁴ og belgieren Jean-Baptiste d'Omalius d'Halloy afviste at et 'eventuelt' slægtskab mellem sanskrit og europæiske sprog betød, at "disse udsprang fra Hindustan." Asiatiske erobringer var sjældent af længere varighed, argumenterede han, og det var derfor langt mere sandsynligt, at sproglige ligheder skyldtes europæeres togter mod øst.¹⁰⁵ Hverken Schulz eller d'Halloy var komparative lingvister eller filologer; d'Halloy var geolog. Det er i også værd at bemærke, at de bruger termerne arisk, hvid, indogermansk (sproget) og indogermanere (menneskene), som var de synonyme.

Schulz' og d'Halloys these om et europæisk arnested for europæerne kom til at danne skole, især i Tyskland, hvor antropologen Theodor Pösche i 1878 skrev *Die Arier. Ein Beitrag zur Historischen Anthropologie*, i hvilken han byggede på J. Fr. Blumenbachs (1752-1842) inddeling af menneskeheden i fem racer: kaukasiere, mongoler, æthiopiere, amerikanere og asiater.¹⁰⁶ Pösche så en sammenhæng mellem sprog og race,¹⁰⁷ men tillagde morfologien mere vægt. Han tilsluttede sig den kontroversielle schweiziske polyhistor Louis Agassiz' forståelse af menneskeracerne som rigtige racer, som mellem hest, zebra og æsel, og ikke blot som mellem forskellige fremavlede racer,¹⁰⁸ som den jyske hest, frederiksborghesten og knobstrupperen. Pösche fulgte også eksplicit Heinrich Schulz og d'Omalius d'Halloy's teori om et europæisk ophav, men nævner også i flæng briterne G. Latham (udgiver af Tacitus *Germania* i 1851); polakkerne Adam Ctarnotski og Lawrenz Surovietski, der mente, at det var *slaverne*, der var

---

104. Schulz (1826) 115; Römer (1985) 70.

105. d'Halloy (1839) 16-17.

106. Pösche (1878) 4-5.

107. Pösche (1878) 5: "Den auf der einen Seite sind die sogenannten Semiten, d. h. Araber und Juden, und auf der andern die Finnen und die Türken sprachlich so gewaltig von den Indoeuropäern und verschieden, dass man sie unmöglich als Stämme derselben Race in einen gemeinsamen Kreis der Verwandtschaft aufnehmen kann."

108. Pösche (1878) 8-9.

Europas oprindelige folk; Theodor von Benfey, der satte udgangspunktet nord for Sortehavet ved det Kaspiske Hav, mens det ifølge K. Fliegier snarere var i Sydrusland,¹⁰⁹ og Lazarus Geiger, at det var i *Sydtyskland!*¹¹⁰ Pösche gik ud fra, at indoeuropæerne var høje, lyshårede med blå øjne og langhovede, og han søgte derfor et folk, der passede til den beskrivelse¹¹¹ og fandt dem i Pripjat-sumpene i det sydlige Hviderusland og det nordvestlige Ukraine, et folk som allerede Herodot omtalte.¹¹²

I 1886 fremlagde en gymnasielærer i Wien, Karl Penka, i *Origines Ariacae* en højt elaboreret teori, de gik ud på, at menneskeheden først boede sammen i et veltempereret Sydeuropa, der med istiden blev så koldt, at de fleste stammer drog mod Afrika og Asien. Kun arierne, der var modige og hårdføre, blev boende igennem århundreder, alt imens deres hår blev lyst og deres øjne blå, deres kroppe høje og kranierne lange. Da istiden hørte op, brød jagtdyrene, heriblandt rensdyrene, op og drog nordpå, og arierne fulgte efter, bosatte sig i Danmark, hvor de efterlod sig spor i køkkenmøddingerne, samt i Sverige, mens cro-magnon-mennesket kom fra øst og etablerede sig i det mennesketomme Sydeuropa og Nordafrika. Penkas ariere var ligesom Pösches blonde og langhovedede; deres skeletter havde man fundet i Sverige, i Tyskland og i Schweiz, hvilket kunne forklares med, at nogle af nordiske ariere igen var udvandret fra Skandinavien igen mod syd.

I 1890 opsummerede den schweiziske professor Friedrich Haag de to oprindelsesteorier: den gamle, der satte 'indogermanernes' udgangspunkt i Centralasien og den yngre, if. hvilken nogle 'indogermanere' skulle være udvandret fra Europa til Asien, og Haag konstaterede: "I dag er der et stort antal fremragende forskere, som går ind for indoeuropæernes europæiske oprindelse."¹¹³ Han kritiserede Penkas teori, metode og konklusion, men foreslog diplomatisk, at 'indogermanerne' måske alligevel kunne have en europæisk og asiatisk oprindelse samtidig.¹¹⁴

---

109. Fliegier (1876).

110. Geiger (1878) 63.

111. Pösche (1878) 28.

112. Hdt 4.108-9; Pösche (1878) 68-69.

113. Haag (1890) 1.

114. Haag (1890) 21.

Den franske arkæolog, filolog, kunsthistoriker og religionsforsker, Salomon Reinach, der var af tysk-jødisk oprindelse, skrev i forordet til *L'origine des Aryens. Histoire d'une controverse*, at kampen om indoeuropæernes oprindelse indtil da næsten udelukkende havde stået udelukkende på tysk jord. Han splittede Penkas teori og metode ad, idet han bl.a. påpegede, at der ikke er fundet rensdyrknogler i køkkenmøddingerne i Danmark,¹¹⁵ men hans bog fik ingen betydning i Tyskland. Sproget former tanken, og tanken er begrænset af sproget: Indoeuropæisk, indogermansk, germansk, tysk, hvid og arisk er et fedt, og da der alligevel herskede så meget usikkerhed om indoeuropæernes oprindelsessted, kunne ethvert forslag være lige så godt som et andet, og så kunne germanerne vel også været kommet ned fra Skandinavien og Nordtyskland.

Oera Lindabogen, die Ura Linda Chronik eller Himmlers bibel

Tyskerne fik i løbet af det 19. årh. efterhånden bildt sig selv og hinanden ind, at de kom fra Norden, men der manglede stadig et led i forbindelsen mellem germanerne og grækerne. Det kom i 1867 i form af et uventet dokument, der enten var skabt af Cornelis Over de Linden (1811-1874) eller nogen i hans omgangskreds. Over de Linden var skibstømrer og inspektør i den kongelige nederlandske flåde og glødende nationalist, han studerede oldfrisisk og nordiske sprog og skrev traktater mod kirken og videnskaben, som dog alle forblev uudgivne.¹¹⁶

I 1867 fremviste Over de Linden et håndskrift skrevet med pseudo-runer på oldfrisisk, som han påstod, var hans familiekrønike, som han havde arvet fra sin bedstefar, til Det Frisiske Selskab. Det blev undersøgt og afvist som et falsum af Eelco Verwijs, filolog, gymnasielærer og bibliotekar, der udgav nederlandske forfattere fra det 17. årh., mens et andet højtstående medlem af selskabet, Jan Gerhardus Ottema (1804-1879), klassisksproglig gymnasielærer og rektor, forsvarede ægtheden af Oera Linda-bogen, som den kalder sig selv på titelbladet. I 1872 udgav Ottema en afskrift af værket med

---

115. Reinach (1892) 74-81. Sykes (2002) 329 fortæller, at køkkenmøddingerne indeholdt rester af fisk og skaldyr, der fandtes i sådanne mængder, at de danske jæger-samlere var over 1000 år om at tage landbruget til sig i forhold til deres naboer få hundrede kilometer sydpå.

116. Hele dette afsnit om Cornelis Over de Linden og Oera Lindabogen er skrevet ud fra informationer hentet i Wikipedia.

indledning og oversættelse til nederlandsk, *The Oera Linda Bok*, som William Sandbach i 1876 oversatte til engelsk, *The Oera Linda Book*.

Håndskriftet foregiver at være skrevet i det 3449. år efter Atlantis' undergang eller det 1256. år e.Kr.¹¹⁷ og forklarer om verdens skabelse, der begyndte med Wralda, "der alene er god og evig", og som skabte begyndelsen og tiden. Tiden skabte jorden (Irtha), som fødte de tre urmødre, den sorte Lyda, den gule Finda og den hvide Frya, der hver fødte 12 sønner og 12 døtre, fra hvem igen alle mennesker nedstammer,¹¹⁸ dvs. afrikanere, asiater og europæere. Fryas (frisisk) er gudesproget, som alle engang talte, joniere, germanere, keltere og briter stammer alle fra det hvide folks urmoder Frya, eller 'Friserinden', Jon, et af Fryas børn, forlod sammen med andre frisiske søfarere Frisien, grundlagde Athen på befaling af Minerva, og blev stamfar til jonerne i det 3. årtusinde f.Kr. Findas børn derimod, dvs. asiaterne, er fulde af overtro, mens Lydas børn, afrikanerne, næsten ikke omtales. Oera Lindabogen fortalte også om Tyskland (Twiskland) og tyskerne (twisklænderne) i det næstsidsste afsnit, inden håndskriftet slutter brat, som om de følgende sider var gået tabt for altid:

Blandt twisklænderne var to folk, der ikke kaldte sig selv twisklændere. Det ene folk kom meget langt fra sydøsten: de kaldte sig allemannere. De havde givet sig selv det navn, da de endnu ikke havde nogen kvinder hos sig (!), og drev omkring i skovene som eksilerede. Senere stjal de kvinder fra de slaviske folk, som litauerne, men de beholdt deres navn. Det andet folk, som vandrede omkring i nabolaget, kaldte sig frankere, ikke fordi de var frie, men Franka altså havde deres første konge heddet, som havde gjort sig selv til arvelig konge over sit folk med hjælp fra de korrupte jomfruer. De folkeslag, der grænsede op til dem, kaldte sig Thjoths sønner, det vil sige folkesønnerne (fr. *folk-his svna*); de var forblevet frie mennesker, fordi de aldrig ville anerkende en konge, en høvding eller en herre, undtagen dem, der blev valgt af fælles vilje på den forsamlingen. Otte blev kronet.¹¹⁹

Gymnasielæreren Beckering Vinckers gav i sin anmeldelse af Ottemas Ora Lindabog en sønderlemmende kritik af dette "klodsede forfalskede værk skrevet på galimatias", og samtiden endte med at betragte det som et falsum, blandt andet fordi papiret, det var skrevet på, blev identificeret som værende maskinfremstillet i 1850erne i Maastricht,

---

117. Wirth (1933) 13.

118. Wirth (1933) 16.

119. Wirth (1933) 127.

selvom manuskriptet udtrykkeligt siger, at det er skrevet på pergament (fr. *skrivfilt*). Ottema, som havde udgivet det, begik selvmord af skam, da han opdagede, at han var offer for et bedrag.

I 2004 blev den hollandske Goffe Jensma ph.d. på en afhandling om emnet, i hvilken han fremsatte den teori, at teksten var skrevet på nederlandsk af François Haverschmidt og oversat til oldfrisisk af Eelco Verwijs, den samme, som på vegne af Det Frisiske Selskab havde afvist dokumentets ægthed. Goffe Jensma mente videre, at de to havde brugt Over de Linden som stråmand til at få håndskriftet publiceret og derfor havde indføjet hans familienavn i fortællingen. Ifølge Goffe Jensma var der ikke tale om et falskneri, da de anonyme forfattere aldrig havde til hensigt at præsentere det som et autentisk værk, men havde smurt så tykt på, at de formodede, at læserne ville opfatte det, som det det var, nemlig samtids satire. Man kan stille spørgsmålstegn ved denne opfattelse, for selv om det ligner et vittighed, der muligvis er rettet mod datidens frisiske og tyske nationalisme og etnocentrisme, så er det da stadig et dokument, der udgiver sig for noget andet, end det er, og som har krævet en del arbejde at tilvirke og få udgivet. Nogle troede faktisk på ægtheden, og Ottema hængte sig, da han opdagede fejlen. Hvem forfatterne end var, tog de hemmeligheden med sig i graven.

Derved ville det være blevet, hvis ikke det havde været for den nederlandske germanist, historiker og musiker Herman Wirth, tilhænger af den nationalistiske og racistiske *Völkische Bewegung*, tysk gift og med løse ansættelser som underviser på gymnasier og universiteter i Holland, Schweiz og Tyskland. Han begyndte i 1922 at oversætte Oera Lindabogen til tysk.¹²⁰ Det arbejde førte undervejs til en monografi med titlen *Der Aufgang der Menschheit. Untersuchungen zur Geschichte der Religion, Symbolik und Schrift der atlantisch-nordischen Rasse*, i hvilken Wirth på 723 lange akademiske sider udviklede teorien, til dels baseret på anerkendte geologiske studier, til dels baseret på informationer fra *Oera Lindabogen*, om et sunket Atlantis, hvorfra den ariske race skulle være kommet. Atlant-nordboerne, eller arierne, som han også kaldte dem, havde opfundet skriften, spredt sig gennem erobringer ud over Europa og Amerika og grundlagt civilisationer overalt, hvor de kom.¹²¹

---

120. Wirth (1933).

121. Wirth (1928).

Den monografi gjorde ham naturligvis bemærket i det nazistiske Tyskland, og da han i 1933 udgav sin tyske oversættelse af *Die Ura Linda Chronik*, blev den genstand for en paneldiskussion på Universitetet i Berlin, organiseret af Heinrich Himmler, der tog værket til sig i en sådan grad, at det senere blev omtalt som Himmlers Bibel. Kro-nikkens ægthed blev under paneldebatten bestridt af Alfred Rosenberg, Gustav Neckel, Karl Hermann Jacob-Friesen og Arthur Hübner, mens Walther Wüst, Otto Huth, og Herman Wirth selv forsvarede dets autenticitet. Det var Alfred Rosenbergs hold, der vandt debatten den aften, og fordi han offentligt havde tabt ansigt, stiftede Himmler i trods sammen med Herman Wirth og R. Walter Darré det såkaldte *Forschungs- und Lehrgemeinschaft 'Das Ahnenerbe'* (da. Forsknings- og undervisningsorganisation 'For-fædrenes Arv') d. 1. juli 1935, der fra 1939 blev til en del af SS.

Ahnenerbe, som organisationen blev kaldt blandt venner, blev tilført enorme finan-sielle midler til arkæologiske udgravninger i Tyskland, Sverige, Finland og ekspedi-tioner til Mellemosten og Tibet. Den blev betragtet med mistro af de konventionelle nationalsocialistiske ideologer i Amt Rosenberg, og Hitler selv mente, at Himmler var for ekstrem i sin esoteriske nordicisme, der blandt andet foreslog at guddommeliggøre Hitler, hvilket han selv var imod.

Amt Rosenberg var et officielt organ for kulturpolitik og overvågning inden for det nazistiske parti, oprettet i 1934 og ledet af Alfred Rosenberg. Alfred Rosenberg havde udgivet *Mythus des 20. Jahrhunderts*, der kom til at præge den nazistiske ideologi med sin forestilling om en jødisk-frimurerisk verdenssammensværgelse, og dermed sikret sig en plads – næsten – i toppen af hierarkiet. I denne opsummering af etnografiske, geologiske og historiske landvindinger var han påvirket af *Oera Lindabogen*, hvis autenticitet han altså senere ville anfægte, for han nævnte udtrykkeligt *Der Aufgang der Menschheit* af Herman Wirth blandt sine kilder. Rosenberg vidste ikke rigtigt, hvad han skulle tro, “men selv hvis denne Atlantis-hypotese skulle vise sig uholdbar, må man gå ud fra et nordisk forhistorisk kulturcenter”.¹²² Hans teorier byggede direkte på Wirths og indirekte på *Oera Lindabogens*, da han skrev: “Og disse strømme af atlantiske folk drog ad vandvejen på deres svane- og drageskibe til Middelhavet, til Afrika; over land

---

122. Rosenberg (1933) 23-24.

gennem Centralasien til Kucha, måske endda til Kina; gennem Nordamerika til den sydlige del af dette kontinent.”¹²³

Adolf Hitler havde sandsynligvis ikke læst Herman Wirths 723 sider lange *Aufgang der Menschheit* om den atlant-nordiske race; han havde nok heller ikke læst *Ura Lindabogen*, og vi ved, at han havde svært ved at komme igennem Alfred Rosenbergs *Mythus des 20. Jahrhunderts*, men det behøvede han heller ikke, for han havde Heinrich Himmler, hvis navn går igen blandt de hyppigst tilstedeværende under taffeltalerne, og som hviskede ham i øret:

Racemæssigt er vesten i høj grad germansk. Himmlers teori bør overvejes seriøst. Vi tillægger Henrik Løve alt for stor betydning, for han var med til at afspore Barbarossas og Henrik VI.s politik. Hvis alle havde støttet kejserens politik, hvad ville vi så ikke have opnået? Hvis man antager, at ekspansionen mod vest var fortsat, ville vi nødvendigvis have haft et stort germansk imperium, der strakte sig fra Danmark til Loire - og England ville ikke have fået den betydning, som det har i dag.¹²⁴

Hitler må have fået sin ide om den atlant-nordiske race og om frisere, der udvandrede for at grundlægge antikken, fra Herman Wirths *Aufgang der Menschheit* og hans oversættelse af Oera Lindabogen, enten fra Himmler eller fra Rosenberg.¹²⁵

Teorien om nordisk udvandring byggede dog ikke kun på Oera Lindabogen, men også på den såkaldte anderkendte videnskab, hvor man især må fremhæve Gustav Kossinna, hvis forskning igen byggede på Lazarus Geiger, der, som vi så på side 17, mente at ‘indo-germanerne’ kom fra Sydtyskland. Det var Kossinnas fortjeneste i artiklen fra 1902 “Die indo-germanische Frage archäologisch beantwortet,” som den første, ifølge ham selv, at forbinde de komparativ-lingvistiske teorier med de arkæologiske, idet han hævdede, at ‘indo-germanerne’ stod bag Enkeltgravskulturen (Stridsøkse- eller Båndkeramikskulturen), der er repræsenteret i Nord- og Mellemeuropa i perioden 2.800-2.300 f.Kr. Han postulerede i sine talrige udgivelser, at ‘indo-germanernes’ vugge stod, ikke i Sydtyskland, som Lazarus Geiger mente, men derimod

---

123. Rosenberg (1933) 24-25.

124. Trevor-Roper (2000) 346.

125. Trevor-Roper (2000) 421-23.

i Slesvig-Holsten. De tyske skolekort, der viser den 'indo-germanske' udvandring fra det sydlige Skandinavien og det nordligste Tyskland, bygger på Kossinnas publikationer

Kossinna er i dag berygtet for med sin Siedlungsarchäologie, at have inspireret den nationalsocialistiske ideologi, der i sidste ende kostede 6 millioner mennesker livet i koncentrationslejre plus andre 70-80 millioner af civile og militære ofre, og hans teori blev med rette forladt efter 2. Verdenskrig. Det betyder dog ikke, at alle Kossinnas samtidige lærde var indforståede med Out-of-Germanytesen. I 1906 skrev Herman Hirt:

Mens den ældre forskning uden tøven søgte det oprindelige hjemland i det indre af Asien, og dette synspunkt efterhånden blev generelt accepteret i 1860'erne, er de fleste forskere i dag af den opfattelse, at indoeuropæerne stammer fra Europa, mens andre benægter muligheden for at løse dette spørgsmål overhovedet.¹²⁶

Herman Hirt ville ikke forsvare det ene synspunkt fremfor det andet, men lod det bevidst være op til læseren at danne sig sin egen mening, mens Sigmund Feist tretten år senere var anderledes direkte:

Ja, nogle lingvister og forhistorikere anser det næsten for en uomtvistelig 'kendsgerning', at de indogermanske og germanske folkeslag er identiske i de tidligste tider, og at den indogermanske sprogudbredelse skal betragtes som en forløber for de senere germanske folkevandringer. Især i dilettantkredse, der giver deres skrifter en videnskabelig fernis, bygges de mest vidtgående konklusioner på denne 'beviste' identitet. Hvor som helst i verden, hvad enten det er i Europa, Afrika eller Asien, der findes forhistoriske monumenter (megalitkonstruktioner, skrifttegn, kultgenstande og lignende), om hvis oprindelse vores lærde med deres opfindsomhed endnu ikke ved noget med sikkerhed, er de straks klar med svaret: Indogermanerne eller germanerne spredte disse kulturer over verden i den fjerne forhistorie. Denne med videnskabeligt arbejde uførenelige adfærd, som kun har påvirkning af masserne for øje og som smigrer den national forfængelighed, skal vi resolut bekæmpe, så resultaterne af den seriøse videnskab ikke skubbes i baggrunden af markedstrængslen.¹²⁷

Vi ved nøjagtig, hvem Sigmund Feist tænkte på i denne sammenhæng, for han tilføjede i en fodnote, at "selv i de kredse, der er udpeget til at repræsentere videnskaben, er denne tankegang for nylig trængt ind" repræsenteret gennem Gustaf Kossinnas artikler

---

126. Hirt (1905) 76.

127. Feist (1919) 1-2.

“Die deutsche Vorgeschichte; eine hervorragende nationale Wissenschaft” fra 1912 og “Altgermanische Kulturhöhe” fra 1913. Desværre blev Feist, der var jøde, selv skubbet i baggrunden af markedstrængslen og det i en sådan grad, at han emigrerede til Danmark i 1939, hvor han døde fire år efter.

Konklusion

Det er tilsyneladende alment menneskeligt at ville forklare, hvem man er, og hvor man kommer fra, og det synes at gælde både for individet og for fællesskabet. Når en stamme, en by, et kongerige, et land eller et imperium opfinder historier om befolkningens udspring, kalder vi dem for oprindelsesmyter. Danmark fik sin *origo gentis* i årene mellem 1851, da Jens Jacob Asmussen Worsaae brugte ordet ‘vikinger’ (egl. pirater) som etnisk betegnelse for første gang, og 1873, da han opfandt vikingetiden (700-1000 e.Kr.), hvorved han ikke alene gav skandinaverne en glørværdig fortid, “vikingerne indpodede friske kræfter i de hensygnende [europæiske] folk,” mente Worsaae at vide, skabte grundlaget for en nordisk og dansk vikingeånd, men også forkortede den nordiske middelalder med 300 år.¹²⁸ Konteksten var, at Danmark havde tabt Slesvig-Holsten til Tyskerne i 1864, og derfor begyndte at dyrke danskheden og de nordiske forbindelser, samtidig med at man nedtonede forbindelserne til Tyskland og Europa. Worsaa skrev skandinaverne ud af den germanske stamme og historie, som ingen nord for Kruså har villet associere sig med siden bortset fra, når talen falder på kimbrenne og teutonernes togt mod romerriget i årene 115-105 f.Kr.!

Syd for grænsen forkortede man ikke historien, men forlængede den derimod med flere tusinde år, idet Gustaf Kossinna associerede germanerne med enkeltgravskulturen (2.800-2.300 f.Kr.). Den tyske oprindelsesmyte var også mere indviklet end den nordiske, og man skulle gennem flere faser, før Himmler og Hitler kunne påstå, at germanerne havde grundlagt alle de store civilisationer, og at alle de forbilledlige figurer fra de ægyptiske faraoner til de japanske samuraier og spartanerne indimellem i virkeligheden var germanere udvandret fra Slesvig-Holsten – eller Frisien.

---

128. Mikkelsen, M. “Forskeren der opfandt vikingetiden.” Kristeligt Dagblad 21.09.2018. (<https://www.kristeligt-dagblad.dk/historie/forskeren-der-opfandt-vikingetiden>).

Første trin i tretrinsraketten var idéen om, at menneskeheden er inddelt i racer, en forestilling, der stammer fra biblen. Andet trin var Sir William Jones' opdagelse af den indo-europæiske sprogfamilie, og den derfra udviklede teori om en indo-europæisk urbefolkning og selvstændig race, der skulle have levet et sted mellem Indien og Europa og være udvandret derfra til de steder, hvor indo-europæiske sprog er attesteret i dag. Tredje trin var, da man begyndte at tvivle på, at indo-europæerne skulle være kommet fra øst, og i stedet foreslog, at de kom fra vest. Det er klart, at det var usikkerheden, der stadig eksisterer, om indo-europæernes herkomst, der åbnede op for muligheden for, at det kunne være i Europa og i sidste ende i Nordtyskland og Skandinavien.

Men hvis ovenstående tretrinsforklaring forsøger at anskueliggøre, hvordan det gik til, forklarer den ikke hvorfor. Her skal man, som vi har set se på den politiske kontekst i det unge Tyskland.

Tyskland blev samlet som politisk enhed forholdsvist sent, og den veluddannede middelklasse havde i særligt grad behov for at kreere en national identitet, som tog basis i germanerne, sandsynligvis fordi germanerne ikke var gallere, der jo var franskmændenes forfædre. Det kunne være blevet ved det, men fordi kæden hoppede af et par gange i teoriens udvikling endte en uskyldig oprindelsesmyte med at få fatale konsekvenser for millioner af mennesker.

Opdagelsen af den indo-europæiske sprogfamilie, og den derfra udviklede hypotese om et indo- indo-europæisk folk og en indo-europæisk race blev årsag til det, som man på engelsk kalder 'the aryan-semitic divide', ikke kun i Tyskland, men overalt i den vestlige verden i det 19. og 20. årh. Nogle forskere mener, at Friedrich von Schlegel var en af de første repræsentanter for den ariske racisme, mens jeg har forsøgt at forsvare ham i mod disse beskyldninger. Hvorom alting er, så blev hans forskning brugt som grundlag for senere anti-semitiske studier allerede af hans norske elev Christian Lassen og dennes elev igen Heinrich Zimmer. Friedrich von Schlegel kan heller ikke sige sig fri for at have instrumentaliseret indologien og indo-europæistikken i sit nationalromantiske forfatterskab.

Den anden gang, at kæden hoppede af, var da danskeren Conrad Malte-Bruns opfandt begrebet 'indo-germanique', som Julius Klaproth oversatte til 'indo-germanisch' og som endte med at blive synonym til 'germansk' og 'tysk' i det tysktalende sprogområde. Vi har set, at Franz Bopp uden held talte imod brugen af termerne 'indo-

germansk' og 'indo-germaner' i midten af det 19. årh., og at Sigmund Feist halvtreds år senere forsøgte at bekæmpe forestillingen om, at 'indo-germanerne' og germanerne skulle være det samme folk, og at de skulle stå bag samtlige civilisatoriske landvindinger uanset om det var i Europa, Afrika eller Asien. Den komparativ-lingvistiske sprogvidenskab blev hurtigt, ligesom de historiske og arkæologiske, et redskab i et nationalistisk og ideologisk korstog, hvis repræsentanter vandt over dem, der forsøgte at holde sig til den objektive videnskab – i det omfang en sådan findes.

Den tredje fejlslutning skete, da tyskerne vendte oprindelsesmyten på hovedet. Det var ganske vist ikke kun i Tyskland, men også i Belgien og andre lande, at man plæderede for et europæisk udgangspunkt for indo-europæerne, men det var tyskerne, der forbandt 'indogermanerne' med germanerne og gjorde oprindelsesmyten til en udvandringsmyte. Før denne teori blev udviklet var tyskerne som spartanerne kommet udefra, nu var de i stedet, ligesom athenerne, autoktone, men havde erobret verden. Sir William Jones' opdagelse var en forudsætning for Himmlers og Hitlers germansk-spartanske forbindelse, for Adolf Kosinnas udvandringskort var egentlig blot kort over den indo-europæiske udvandring med modsat fortegn. I sidste ende kunne nazisterne argumentere for, at deres erobringer blot var tilbageerobringer af gammelt '(indo-)germansk' territorium.

Den tyske debat om den germanske arv blev karikeret af nogle hollandske spasmagere, som i 1867 skrev en satire, hvor tyskerne spiller en fremtrædende rolle, lige inden håndskriftte bryder af. Teksten kan også være skrevet af nogle overbeviste hollandske nationalister, der ønskede at levere et bevis på frisisk anciennitet i deres område i form af en ny grundlæggelsesmyte, men det betyder så bare, at Oera Lindabogen plagierer den aktuelle tyske oprindelsesdebat på det tidspunkt.

Det tragiske er, at en tekst, der enten var ment som satire, eller var oprigtig anti-tysk, og som lod friserne grundlægge Ionen i det 3. årtusinde f. Kr., blev brugt af Herman Wirth i hans nye legende om 'indo-germanerne', og at dette pseudo-videnskabelige værk blev taget alvorligt af Alfred Rosenberg, Heinrich Himmler og Adolf Hitler.

Hitler må have fået sin ide om den atlant-nordiske race og teorien om de 200 unge frisere, der udvandrede fra Frisien for at grundlægge antikken fra Herman Wirths *Aufgang der Menschheit* og hans oversættelse af *Oera Lindabogen*, enten gennem Himmler

eller gennem Rosenberg.¹²⁹ I *Oera Lindabogen* tager friserne fra Frisien ned og grundlægger den joniske race og Athen, derfra er der kun et lille spring til at postulere, at germanerne tager ned og grundlægger den doriske race og Sparta.

Albert Speer skrev, som vi så i indledningen: “Naturligvis var der tale om den antagelse, som blev næret hans tids lærde, at den doriske stamme, som var indvandret fra nord, var af germansk oprindelse, og at dens kultur derfor ikke hørte til Middelhavsverdenen.” Det var desværre rigtigt. I et kompendium udgivet af den klassiske arkæolog Otto Wilhelm von Vacano i 1940 med titlen *Sparta. Der Lebenskampf einer nordischen Herrensicht. Arbeitsheft der Adolf Hitler-Schulen*, skrev von Vacano selv, at Sparta var blevet grundlagt af udvandrede germanske bønder.¹³⁰ Arbejdshæftets øvrige bidragsydere var anderkendte professorer og arkæologer, deriblandt en anden hovedfigur i udformningen af Det Tredje Riges (pseudo-)videnskabspolitik inden for antikken, Helmut Berve. Det er en kilde til stadig undren, hvordan Tysklands fremmeste intellektuelle kunne tilslutte sig den fantasiforestilling, men svaret findes muligvis i et interview i Politiken den 12. marts 2023 med Ph.d. Filip Kiil, der har skrevet om motiveret tænkning og *confirmation bias*, og som, konkluderer, at ingen af os er så objektive, som vi forestiller os, men at vi derimod har tendens til at tro på oplysninger, som bekræfter, hvad vi allerede mener.¹³¹

I ovenfor nævnte kompendium for Hitlerskoleelever, skrev skoleforstander og børnelæge Kurt Petter i forordet::

Da jeg læste denne bog blev jeg igen virkelig opmærksom på, hvor meget vi kan lære af Spartas historie i vores arbejde som nationalsocialister. Mange af de indsigter og principper, som spartanerne byggede og ledede deres stat og uddannede den følgende førergeneration efter, er også gyldige for os. Omvendt må vi ikke gentage de fejl, der førte til deres undergang.¹³²

Det Tredje Rige gik som bekendt til grunde fem år efter. Nazisterne havde skamredet den germansk-doriske forbindelse så meget, at spartaforskningen først kom i gang flere årtier senere og faktisk aldrig rigtigt er slået an igen i Tyskland.

---

129. Trevor-Roper (2000) 421-423.

130. von Vacano (1940) 7.

131. Thorsen (2023).

132. von Vacano (1940) 1.

Bibliografi

- Anthony, D. W. 2007. *The Horse, the Wheel and Language. How Bronze-Age Riders From the Eurasian Steppes Shaped the Modern World*. Princeton N.J. & Woodstock.
- Azoulay, V. 2016. Périclès. *La démocratie athénienne à l'épreuve du grand homme*. 2. reviderede og udvidede udgave, opr. 2010. (= Nouvelles biographies historiques). Paris.
- Berve, H. 1937. *Sparta* (= Meyers kleine Handbücher, vol. 7.) Leipzig.
- Bopp, Fr. 1857. *Vergleichende Grammatik des Sanskrit, Send, Armenischen, Griechischen, Lateinischen, Litauischen, Altslavischen, Gothischen und Deutschen*. 2. fuldstændigt omarbejdede udgave. 1. vol. Berlin.
- Chapoutot, J. 2012. *Le Nazisme et l'Antiquité*. Paris.
- Chapoutot, J. 2016. *Greeks, Romans, Germans. How the Nazis Usurped Europe's Classical Past*. Oversat af R. R. Nybakken. (= The Joan Palevsky Imprint in Classical Literature) Oakland, CA.
- d'Omalius d'Halloy, J. J. 1859. *Des races humaines, ou éléments d'ethnographie*. (4. udg.; 1. udg. 1839). Paris.
- David, A. Sir William Jones. 1996. "Biblical Orientalism and Indian Scholarship," *Modern Asian Studies* 30: 173-84.
- Demetriou, K. & Roche, H. 2018. *Brill's Companion to the Classics, Fascist Italy and Nazi Germany*. Brill's Companions to Classical Reception 12. Leiden.
- Demoule, J.-P. 2018. "Mein Kampf et les Indo-Européens". IN : *Revue d'Histoire de la Shoah*, 208, 2018 : 111-130. «
- Feist, S. 1919. *Indogermanen und Germanen. Ein Beitrag zur Europäischen Urgeschichtsforschung*. 2. udvidede udgave. Halle an der Saale.
- Fliegier, K. 1876. *Beiträge zur vorhistorischen Völkerkunde Europas*. Czernowitz.

- 1877. *Zur prähistorischen Ethnologie der Balkanhalbinsel*. Mitteilungen der Anthropologischen Gesellschaft in Wien 6. Wien.
- Geiger, L. 1878. *Zur Entwicklungsgeschichte der Menschheit*. Vorträge. Stuttgart.
- Grimm, J. 1848. *Geschichte der Deutschen Sprache*. 1. vol. Leipzig.
- Haag, F. 1890. “Die ursprüngliche Heimat der Indogermanen”, *Jahresbericht der Geographischen Gesellschaft von Bern* 10: 1-21.
- Hegel, G.W.F. 1989. *Vorlesungen über die Philosophie der Geschichte* Werke vol. 12. Baden-Baden.
- Hirt, H. 1968. “Die Heimat der indogermanischen Völker und ihre Wanderungen”, in Scherer, A. (ed.), *Die Urheimat der Indogermanen*. Darmstadt [1893]: 1–24
- 1905. *Die Indogermanen. Ihre Verbreitung, ihre Urheimat und Ihre Kultur*. 1. vol. *Die Indogermanischen Stämme, ihre Verbreitung und ihre Urheimat*. Strasburg.
- Hock, H.H. & Joseph, B.D. 2009. *Language History, Language Change and Language Relationship. An Introduction to Historical and Comparative Linguistics*. Trends in Linguistics Studies and Monographs 218. Berlin & New York.
- Jones, C.P. 1999. *Kinship Diplomacy in the Ancient World*. Cambridge, MA.
- Jones, Sir W. 1799. “Discourse the Ninth. On the Origin and Families. Delivered 32 February, 1792”, in Robinson, G.G. & J. Robinson (edd.), *The Works of Sir William Jones in Six Volumes*. Vol. I. London: 129-42.
- Kennel, N.M. 1999. *The Gymnasium of Virtue. Education & Culture in Ancient Sparta*. Chapel Hill & London.
- Klaproth, J. 1823. *Asia Polyglotta*. Paris.
- 1824. *Mémoires relatifs à l'Asie, contenant des recherches historiques, géographiques, et philologiques sur les peuples de l'Orient*, vol. I. Paris.
- Kossinna, G. 1902. “Die indogermanische Frage archäologisch beantwortet”, *Zeitschrift für Ethnologie* 34: 161-222.

- Kossinna, G. 1926. *Ursprung und Verbreitung der Germanen in vor- und frühgeschichtlicher Zeit. 1. Teil. Irminsul. Schriften und Blätter für deutsche Art und Kunst. Band 1.* Berlin.
- Lassen, C. 1847. *Indische Altertumskunde Bd. 1: Geographie und älteste Geschichte.* Bonn.
- Lhotsky, A. 1971. "Apsis Colonna. Fabeln und Theorien über die Abkunft der Habsburger. Ein Exkurs zur Cronica Austriae des Thomas Ebendorfer", in Wagner, H. & H. Koller (edd.), *Alphons Lhotsky. Aufsätze und Vorträge. Bd. II. Das Haus Habsburg.* Wien: 7-102.
- Librett, J.S. 1996. "Figuralizing the Oriental, Literalizing the Jew. On the Attempted Assimilation of Letter to Spirit in Friedrich Schlegel's Über die Sprache und Weisheit der Indier", *The German Quarterly* 69: 260-76.
- Mac Sweeney, N. (ed.). 2015. *Foundation Myths in Ancient Societies. Dialogues and Discourses.* Philadelphia.
- Malkin, I. 2015. "Foreign Founders: Greeks and Hebrews", in Mac Sweeney 2015: 20-40.
- Malte-Brun, C. 1810. *Précis de la géographie universelle, ou Description de toutes les parties du monde, sur un plan nouveau, d'après les grandes divisions naturelles du globe. Tome second, théorie générale de la Géographie.* Paris.
- Manso, J.C.F. 1800-1805. *Sparta. Ein Versuch zur Aufklärung der Geschichte und Verfassung dieses Staates.* 3 bd. Leipzig.
- Marchand, S.L. 2009. *German Orientalism in the Age of Empire. Religion, Race and Scholarship.* Cambridge.
- Müller, K.O. 1820. *Geschichten Hellenischer Stämme und Städte. Bd. 1. Die Orchomoneos und die Minyer.* Breslau.
- 1824a. *Geschichte Hellenischer Stämme und Städte. Bd. 2 Die Dorier. Abt 1. Bd. 2.* Breslau.
- 1824b. *Geschichte Hellenischer Stämme und Städte. Bd. 3 Die Dorier. Abt. 2. Bd. 3-4.* Breslau.

- Nash, G. P. (ed.). 2019. *Orientalism and Literature*. Cambridge Critical Concepts. Cambridge.
- Patterson, L.E. 2010. *Kinship Myth in Ancient Greece*. Austin.
- Penka, K. 1883. *Origines Ariacae. Linguistisch-etymologische Untersuchungen zur ältesten Geschichte der arischen Völker und Sprachen*. Wien.
- 1886. *Die Herkunft der Arier*. Wien.
- Pictet, A. 1859-1863. *Les Origines indo-européennes, ou les Aryas primitifs, essai de paléontologie linguistique. Première Partie*. Paris.
- Pöschke, T. 1878. *Die Arier. Ein Beitrag zur historischen Anthropologie*. Jena.
- Puschner, M. 2008. *Antisemitismus im Kontext der Politischen Romantik. Konstruktion des 'Deutschen' und des 'Jüdischen' bei Arnim, Brentano und Saul-Ascher* (Conditio Judaica 72. Studien und Quellen zur deutsch-jüdischen Literatur- und Kulturgeschichte). Tübingen.
- Rask, R.K. 1818. *Undersøgelse om det gamle nordiske eller islandske sprogs oprindelse*. København.
- Rawson, E. 1991. *The Spartan Tradition in European Thought*. Oxford.
- Rebenich, S. 2018. "Reception of Sparta in Germany and German-Speaking Europe", in Powell, A. (ed.), *A Companion to Sparta*. Blackwell Companions to the Ancient World). Hoboken & Chichester, vol. II: 685-703.
- Reinach, S. 1892. *L'origine des Aryens. Histoire d'une controverse*. Bibliothèque orientale elzévirienne 67. Paris.
- Reiner, E. 2016. "Meanings of Nationality in the Medieval Alexander Tradition", in Stock (2016): 30-50.
- Renfrew, C.C. 1987. *Archaeology and Language. The Puzzle of Indo-European Origins*. New York.
- Robinson, G.G. & Robinson, J. (edd.). 1799. *The Works of Sir William Jones in Six Volumes* vol. 1. London.

- Römer, R. 1985. *Sprachwissenschaft und Rassenideologie in Deutschland*. München.
- Rosenberg, R. 1933. *Mythus des 20. Jahrhunderts. Eine Wertung der seelisch-geistigen Gestaltenkämpfe unserer Zeit*. München.
- Rousseau J.-J. 1751. *Discours qui a remporté le prix à l'Académie de Dijon en l'année 1750. Sur cette Question proposé par la même Académie : Si le rétablissement des Sciences & des Arts a contribué à épurer les mœurs*. London.
- Said, E W. 1978. *Orientalism*. London.
- Schulz, H. 1826. *Zur Urgeschichte des deutschen Volksstamms*. Hamm.
- Schwab, R. 1984. *The Oriental Renaissance: Europe's Rediscovery of India and the East, 1680-1880* (overs. af G. Patterson-Black & V. Reinking). New York & Guildford, Surrey.
- 1950. *La Renaissance orientale*. Paris.
- Speer, A. 1969. *Erinnerungen*. Berlin.
- Stock, M. (ed.). 2016. *Alexander the Great in the Middle Ages. Transcultural Perspectives*. Toronto & London.
- Stollberg-Rilinger, B. 2006. *Das Heilige Römische Reich Deutscher Nation. Vom Ende des Mittelalters bis 1806*. C.H. Beck Wissen. München.
- Sykes, B. 2002. *The Seven Daughters of Eve. The Astonishing Story that Reveals how Each of Us can Trace our Genetic Ancestors*. London.
- Teignmouth, J.S. 1807 (opr. 1804). *Memoirs of the Life, Writing and Correspondance of Sir William Jones. A New Edition* London.
- Thorsen, N. 2023. "Dansk forsker: Derfor er alle (de andre) så fulde af fordomme." Interview med Filip Kiil i *Politiken* 12. marts 2023: <https://politiken.dk/viden/Viden/art9192042/Derfor-er-alle-de-andre-s%C3%A5-fulde-af-fordomme>.
- Trevor-Roper, H. 2000 *Hitler's Table Talk 1941-1944. His Private Conversations*. Translated by Norman Cameron and R. H. Stevens. New York City.

- Tzorof-Ashkenazi, C. 2009. *Der romantische Mythos vom Ursprung der Deutschen. Friedrich Schlegels Suche nach der indogermanischen Verbindung.* Schriftenreihe des Minerva Instituts für deutsche Geschichte der Universität Tel Aviv 29. Göttingen.
- von Schlegel, F. 1808. *Ueber die Sprache und Weisheit der Indier. Ein Beitrag zur Begründung der Alterthumskunde. Nebst metrischen Übersetzungen Indischer Gedichte.* Heidelberg.
- von Vacano, O. W. 1940. *Der Lebenskampf einer nordischen Herrensicht. Arbeitsheft der Adolf Hitler-Schulen.* Kempten.
- Wiedemann, F. 2018. "The Aryans: Ideology and Historiographical Narrative Types in the Nineteenth and Early Twentieth Centuries", in Demetriou & Roche (2018) 31-59.
- Wiedemann, F. et al. (edd.). 2017. *Vom Wandern der Völker. Migrationserzählungen in den Altertumswissenschaften.* Berlin Studies of the Ancient World 41. Berlin.
- Windisch, E. 1917. *Geschichte der Indo-Arischen Philologie und Altertumskunde.* Grundriss der Indo-Arischen Philologie und Altertumskunde (Encyclopedia of Indo-Aryan Research) I. bd., 1. Hæfte B. 1. del. Strasburg.
- Winthrop, L.A. 2003. "Other People's Games. The Olympics, Macedonia and Greek Athletes. *Journal of Sport History* 30: 205-17.
- Wirth, H. 1928. *Der Aufgang der Menschheit. Untersuchungen zur Geschichte der Religion, Symbolik und Schrift der atlantisch-nordischen Rasse. Textband I.* Jena.
- 1933. *Die Ura Linda Chronik. Übersetzt und mit einführenden geschichtlichen Untersuchung.* Leipzig.
- Young, T. 1813. "Mithradates, oder allgemeine Sprachenkunde. Mithridates, or a General History of Languages, with the Lord's Prayer as a Specimen, in nearly five hundred Languages and Dialects." Boganmeldelse af J.C. Adelung, *Mithridates, oder Allgemeine Sprachenkunde mit dem Vater Unser als Sprachprobe in bey nahe fünfhundert Sprachen und Mundarten.* Berlin 1806-1812. *The Quarterly Review* 10: 250-92.

Zimmer, H. 1879. *Altindisches Leben. Die Cultur der Vedischen Arier. Nach den Samhita Dargestellt.* Berlin.